

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протівми

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

33 (618), 18—24 серпня 2011

Заступник голови УВКР Михайло РАТУШНИЙ, голова Центру української культури Владивостока Тетяна ТКАЧЕНКО, виконавчий директор Ради українців Казахстану Володимир СКРИПНИК, голова УВКР Дмитро ПАВЛИЧКО, голова Об'єднання українців Республіки Комі Ольга ШЕВЧУК, активіст української громади Владивостока Леонід ГРУШЕВИЙ

Фото Олесь Дмитренко

СЛОВО ДЕЛЕГАТАМ ФОРУМУ

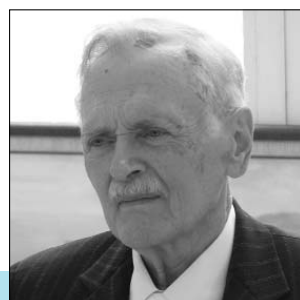
2-4

АНАТОЛІЙ ГРИЦЕНКО ПРО ВЛАДУ І ОПОЗИЦІЮ

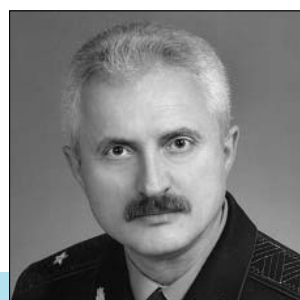
5

ЛЮДИ УКРАЇНСЬКОГО ДУХУ

8-9

РІДНЕ СЛОВО І СБУ

10

ОФОРТИ ПІРАНЕЗИ В КИЄВІ

15

ОБ'ЄДНУВАТИ, А НЕ РОЗ'ЄДНУВАТИ

19 серпня у Києві розпочинає роботу V Всесвітній форум українців

19 серпня 2011 року в Києві розпочинає роботу V Всесвітній форум українців. Перше таке зібрання відбулося 1992 року. Молода Українська держава прагнула згуртувати близько 20 мільйонів наших єдинорічних братів, які мешкають у зарубіжжі.

Як об'єднати українство світу? Як підтримати національно-культурні запити українців закордоння? Що можуть зробити вони для підтримки Української держави у світі? Якою стала наша країна за 20 років Незалежності? Все це лунатиме з трибуни Форуму. В приміщенні Національної опери зберуться 300 делегатів: по 100 представників західної і східної діаспори з понад сорока країн світу, а також 100 делегатів від України. Прибуло чимало почесних гостей, серед яких відомі політичні й громадські діячі з багатьох країн світу.

Очікується участь у роботі Форуму представників державної влади на чолі з Президентом. 20 та 21 серпня в Українському домі учасники Форуму працюватимуть у секціях, зокрема гуманітарній, інформаційній, новітньої хвилі міграції. Делегати очікують, що напрацювання Форуму стануть основою нашої державної політики щодо закордонного українства.

Як і кожні 5 років, до нашої столиці приїдуть представники мільйонів українців закордоння, щоб спільно з громадянами України обговорити питання співпраці світового українства. Що об'єднує, а що, на жаль, ще роз'єднує українців світу? Чи все робить наша держава, щоб згуртувати світове українство? Що потрібно, аби наша багатомільйонна діаспора ще активніше представляла і лобювала інтереси України у світі?

Про все це — в інтерв'ю заступника голови Української всесвітньої координаційної ради Михайла РАТУШНОГО. Саме УВКР як найвища координуюча установа світового українства спільно з владою є організатором Форуму.

М. Ратушний: Користуючись нагодою, що газета "Слово Просвіти" виходить напередодні цього важливого зібрання, хочу привітати учасників V Всесвітнього форуму українців, які прибули до столиці з понад сорока держав світу, а також учасників Форуму від України. Це стало можливим тому, що ініціативу виявили і закордонні громади, і організації в Україні, було досягнуто розуміння з боку високих органів державної влади. Впевнений, що це буде історичний Форум.

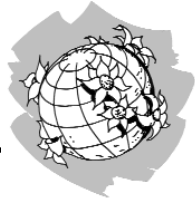
За ці 5 років відбулися дуже великі зміни в соціальному, політичному житті

України, пройшли президентські, парламентські вибори. Минулий Форум був Форумом великих надій і сподівань, великого піднесення. Та повинен констатувати, що ці очікування не до кінця реалізовано.

Хоча для світового українства зроблено багато. І загалом голос зарубіжного українства було почуто. І щодо спрощення візового режиму, і щодо законодавства. Головне — діяла державна програма співпраці. Багато випускників шкіл з українських громад зарубіжжя мали змогу вчитися в українських ВНЗ на бюджет-

ній основі. Тож великий мінус, що зараз програма фактично не діє. Особлива прикрість щодо навчання закордонних українців у наших вишах на бюджетній формі. Досвід нашої програми взяли на озброєння інші держави. Три тисячі румунів — випускників шкіл Молдови вступили до ВНЗ Румунії. А нині Міносвіти, яке очолює Табачник, вчинило дуже некорисну справу для українства. Скажімо, жоден українець із Молдови, випускник тамтешньої школи, не зміг продовжити

Закінчення на стор. 2

Закінчення. Початок на стор. 1

навчання в Україні. Думаю, про це теж серйозно говоритимуть на Форумі. Адже Міносвіти не просто могло, а повинно було б забезпечити таке навчання молодих українців закордоння, навіть за відсутності згаданої програми.

— **Що робить УВКР і що не вдалося зробити за ці 5 років?**

— Не вдалося перейти від аматорської роботи із закордонним українством до системної, державної. Скажімо, держави, які мають хоча й менш чисельні громади за кордоном (Грузія, Сербія, Вірменія, Азербайджан), створили міністерства, державні комітети, що працюють із національними діаспорами. Ми ж про це лише говоримо, роками. Але й сьогодні немає єдиного виконавчого органу в цій сфері. Чимось займається МЗС, чимось — Мінкультури, Міносвіти, скоординованої ж роботи немає.

Попри відсутність повноцінного бюджетного фінансування, ми активізували спілкування з відвідуванням українських громад за кордоном, маємо прямі контакти з ними. Дуже успішними були відвідини заробітчанських громад в Італії, Іспанії, Німеччині, Бельгії. Від зими минулого року і тепер головна тема і проблема — становище українців у Росії. Ми, керівництво, представники УВКР, побували в Башкортостані, Воронежі, Санкт-Петербурзі. УВКР звернулася до всіх українських громад світу із закликом долучитися до акцій солідарності з українцями Російської Фе-

ОБ'ЄДНУВАТИ, А НЕ РОЗ'ЄДНУВАТИ

дерації, не допустити закриття Об'єднання українців Росії, інших таких організацій. Ми написали лист до комісара ОБСЄ про становище українців Росії. І відчували велику солідарність світового українства. Зокрема з'явилися молодіжні організації в Україні й поза її межами, скажімо, Молодіжний форум українців. Ми, звичайно ж, зреагували і на події довкола українського культурного центру та української бібліотеки в Москві. Відвідали Білорусь, Польщу — там теж є свої проблеми.

Який досвід винесли з цих контактів? Ми — громадська організація. Можемо зустрічатися з людьми, моніторити їхні запити, допомагати книгами, іншими матеріалами. Але ось загальна проблема, про яку нам люди в громадах говорять. При підготовці державних візитів високопосадовців України мають плануватися зустрічі з українською громадою. На жаль, так є далеко не завжди. І, так само, будь-яка міждержавна угода, яку укладає Україна з певною країною, має враховувати позицію, думки, побажання представників української громади у цій країні. Щоб, відповідно до міжнародних конвенцій, враховувалися духовні, соціальні потреби українців. Це потрібно не лише для закордонного українства, це потрібно самій Україні. Якщо люди побачать, що їх пам'ятають і розуміють, що ладні допо-

могти, вони потужно репрезентуватимуть Україну у світі.

— **Щодо посольств і їхніх контактів з українськими громадами. Із зустрічей з українцями зарубіжжя знаю, що тут є проблеми.**

— Складається по-різному. Є позитивний досвід, коли створюють і діють громадські ради при наших посольствах. Але буває, що працівники посольств, виходячи зі своїх симпатій та антипатій, починають перекладати все це на ставлення до місцевих українських громад. Є складні суспільні теми: Голодомор, ОУН-УПА, репресії. Українська громада має певну думку щодо цього. Та ось до влади у нас приходить інша команда. І працівники посольств чомусь починають згортати співпрацю з діями діаспори, у яких інші політичні погляди. Починають шукати якусь альтернативу відомим активістам і громадам. Чи на користь така політизація в роботі з діаспорою? Звичайно, ні. Яке має значення, хто як голосував на виборах, хто кого підтримував, для нормальної співпраці.

— **Про новітню, трудову еміграцію: тут теж чимало проблем...**

— Передовсім ми маємо ухвалити спеціальний закон про трудову міграцію. Це наш головний інвестор. Люди заробляють, інвестують у нашу економіку мільяр-

ди у валюті. Трудові мігранти — громадяни України, тож треба повністю забезпечити їхні права — культурні й соціальні. Люди мають повне право голосувати, бути обраними, представленими в нашому парламенті. Поки що ж мільйони з них не мають змоги навіть проголосувати.

Одне слово, на цьому Форумі має відбутися серйозна дискусія з цих та інших проблем. І дискусія про те, що роблять в Україні зокрема з правами і свободами людини. Така розмова, щира і водночас гостра, піде на користь і владі, і всьому українству. Звичайно, дискусія, діалог можливі лише за активної участі обох сторін, коли люди слухають і чуять одне одного. Впевнений, що у роботі Форуму візьме участь Президент, як це було на всіх попередніх Форумах. І не тільки виступить, а й нас послухає: готуються до серйозних промов люди з діаспори, представники трудової міграції. Сподіваюся, їхні пропозиції згодом втіляться в державних рішеннях.

— **Що ж, чекаємо, що влада виявить готовність до такого діалогу.**

— Сподіваюся на це у всі три дні роботи Форуму. Бажаю успіху його учасникам. А взаємодія і співпраця України із закордонним українством після Форуму триватиме.

Спілкувався Петро АНТОНЕНКО

Євген БУКЕТ,
за матеріалами сайту
slovoprosvity.org

Перший Всесвітній форум українців відбувся влітку 1992 року. Ось фрагмент із доповіді академіка Івана Дзюби на I Всесвітньому форумі українців, у першу річницю незалежності: “Нинішній день знаменує кінець однієї доби нашої історії, коли українці були роз'єднані не тільки кордонами, а й взаємним незнанням, підозрами, інспірованим ворогуванням, і початок другої, коли ми можемо не лише спілкуватися й пізнавати одні інших, а й разом формувати свої політичні, життєві, культурні орієнтири, спільно працювати для створення нового образу України”. Такою була атмосфера того часу...

20—25 серпня 1997 року відбувався II Форум українців. Аж у двох числах нашої газети ми публікували матеріали, присвячені цій події. Зокрема Резолюцію круглого столу “Українська мова в колі світових мов”, яку тоді “Просвіта” вважала “керівництвом до дії для просвітан — захисників української мови”. Цей круглий стіл тоді підготувало товариство “Просвіта” спільно з Державним комітетом у справах національностей та міграції України. Захід, як засвідчено у ч. 9 “СП” за 1997 рік, “пройшов дуже вдало і викликав широкий резонанс”. Другий Форум уже був позбавлений ейфорії, яка панувала на зібранні 1992 року і сформулював до влади чіткі “ділові” пропозиції щодо майбутнього розвитку держави.

Проте очевидно, що очікуваних результатів II Форум українців не приніс. Тож як зазначала 2001 року у своїй публікації Галина Тарасюк: “Ще в ході підготовки III Всесвітнього форуму українців до цієї акції в самій Україні різні сили ставилися по-різному. Одні відверто ігнорували, другі чекали його з надією як подію великої державної ваги, треті вважали черговим формальним заходом у рамках святкування юві-

ПРО ЩО ГОВОРИЛИ? Гортаючи сторінки «Слова Просвіти»

Виступ голови ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка Павла Мовчана на IV Всесвітньому форумі українців, 2006 рік

лею Незалежності. Такі різні настрої нашого роз'єданого суспільства панували і на Форумі, точніше, на його урочистому відкритті...”

Ще однією особливістю було те, що тоді “в столиці з'їхалася новітня українська номенклатура, бо делегації регіонів формували обласні держадміністрації. Тож чиновники державним коштом поїхали попоти-поїсти і гарно відпочити в столиці. Чимало з них узагалі не з'явилися на засідання. Натомість не знайшлося місця в делегаціях областей для національно-демократичних сил, які й виборювали незалежність”. Так писав 2001 року Петро Антоненко в статті “Всесвітній форум номенклатури?”

Традиційну увагу наш тижневик приділив мовній секції Форуму. “У рамках проведення III Всесвітнього форуму українців напередодні 10-ї річниці Незалежності України 19—20 серпня в приміщенні Інституту міжнародних відносин КНУ імені Т. Шевченка працювала найповаж-

ніша й численна секція “Мовне будівництво в Україні та розвиток української мови”. Секція порушувала на своїх засіданнях проблемні питання сьогодення української мови в Україні та далеко за її межами. Керівниками зібрання були чини не найкомпетентніші в галузі

мовного будівництва спеціалісти: Голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан, директор Науково-дослідного інституту українознавства МОН України Петро Кононенко, Голова шкільної Ради США Євген Федоренко та заступник голови ВУТ “Просвіта”, академік Олександр Пономарів.

У конструктивних, полемічних і часто критичних виступах учасники майже відповіли на основне питання: у якому стані перебуває мовне будівництво в Україні і що треба робити для його поліпшення...”

Як повідомлялося в “СП” у ч. 34 за 2006 р.: “18—20 серпня в Україні відбувся IV Всесвітній Форум українців, на який у Київ прибули понад 3,5 тисячі учасників, із них понад 1,5 тисячі — делегати і гості з 43 країн світу. Форум урочисто відкрили в Національному палаці “Україна”. Перед високим зібранням виступили: голова оргкомітету, міністр культури і туризму Ігор Ліховий, голова Української Всес-

Президент В. Ющенко з делегатами IV Всесвітнього форуму українців, 2006 рік

вітньої координаційної ради (УВКР) Михайло Горинь, міністр закордонних справ Борис Тарасюк. Прозвучали виступи Президента Світового конгресу українців (СКУ) Аскольда Лозинського, президента Європейського конгресу українців Ярослави Хортяні, Голови Координаційної ради українців Росії Василя Думи. На урочистому відкритті IV Всесвітнього форуму українців виступив президент України Віктор Ющенко. Після чотирьох годин роботи було оголошено перерву.

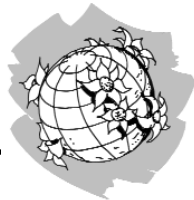
Президент покинув Форум, а слідом за ним і всі члени уряду, а також національне телебачення, яке вело пряму трансляцію.

Учасники Форуму, зібравшись в аудиторії НаУКМА та залах Українського дому, мали змогу обмінятися думками з вирішення найгостріших українських проблем. Особливо багатолюдними і плідними в обговоренні постали засідання секцій, присвячені Голодоморові, українській мові як державній, освітянській темі та ін.

Третього дня IV Форум українців вирішував організаційні питання. Головою Української Всесвітньої координаційної ради (УВКР) обрано Героя України, політичного діяча, поета Дмитра Павличка”.

У традиційному вже для “Слова Просвіти” “Коментарі власкору” Петро Антоненко зазначив: “Як учасник трьох останніх Форумів українців, мушу з сумом констатувати: ще ніколи Україна не була такою віддаленою від світового українства, як на момент цього Форуму...”

Основні вимоги, зафіксовані в резолюціях трьох останніх Форумів українців, які друкувалися на шпальтах нашого часопису, повторюються з 1997 року. Не бачу сенсу їх знову нагадувати. Висновок один: Українська влада протягом 20 років існування Української держави не чує українців — ані “українських”, ані закордонних. Чи зміниться щось уже за четвертого президента на V Форумі? Відповідь очевидна.

Роман ЛУНЬ, представник Українсько-го фонду культури в США та Канаді, голова товариства “Сила духу” в США, член робочої групи оргкомітету з підготовки V Всесвітнього форуму українців:

— На жаль, наша держава не приділяє належної уваги українцям за кордоном. Ця позиція займає якусь “святкову” сторінку в думках наших можновладців. Вважаю, і Українська всесвітня координаційна рада не виконує тієї ролі, яку б мала виконувати. До сьогодні спостерігається величезний вплив Світового конгресу українців. Боротьба між тим, хто є головний, так затяглася, що маємо суттєву диспропорцію. Небажання Світового конгресу українців зрозуміти, що вищим органом є Українська всесвітня координаційна рада і нездатність УВКР домогтися такого статусу, створює двовладдя. Тут мав би сказати своє вагоме слово Президент України.

На V Всесвітньому форумі українців потрібно розглянути низку важливих питань. По-перше, створення Світового українського культурного центру на електронних носіях. Про це ми говоримо дуже довго. Неодноразово з цього приводу я зустрічався з колишнім Президентом Віктором Ющенком, знаходив розуміння на словах, але на ділі нічого не сталося.

Ми говоримо, що основним напрямом роботи УВКР є інформаційно-аналітична діяльність, і її треба здійснювати. А якщо зараз відкрити сторінку УВКР, то побачимо інформацію трирічної давнини...

Коли обрали головою Дмитра Павличка, я порушував питання про створення Світового українського культурного центру. Дмитро Васильович сказав, що ми займатимемося розповсюдженням у світі книжок різними мовами, щоб світ знав про Україну. Ідея дуже добра, але до чого тут УВКР?! Нині я не знаю, чи ця ідея якось втілюється у життя, чи долучилася до її здійснення держава.

Ще одне важливе питання — створення Світової спілки громадян України. Чому? Тому що йдеться про порушення конституційного права громадян України обирати та бути обраним. Це питання я порушую десять років. Є такий вислів: якщо хтось не хоче чогось робити, він шукає причину, а якщо хоче, шукає засоби. Наша влада за всіх часів щодо цього жодних рішень не прийняла. А в Конституції чітко зазначено, що громадянин України має право обирати та бути обраним. Яка різниця, де він живе: у Донецьку, Львові, Філадельфії чи в Мадриді. Він — громадянин України. Але не може реалізувати це право, бо немає чіткого механізму виборчої системи. Коли приходить час виборів, немає місця, де обирати. Наприклад, у Нью-Йорку одного приміщення у консульстві замало. У цьому приміщенні можуть проголосувати за максимальної дванадцятигодинної роботи 5 тисяч осіб. А нас — сотні тисяч... Нічого не робиться для того, щоб відкрити додаткові виборчі дільниці.

Якщо подивитися на список нинішньої Верховної Ради, то там є “брати, сес-

V ВСЕСВІТНІЙ ФОРУМ УКРАЇНЦІВ — ЦЕ ФОРУМ КОНКРЕТНИХ ПРОПОЗИЦІЙ ДО ВЛАДИ

СЛОВО ДЕЛЕГАТАМ

три, куми, племінники, сини”, які не мають уявлення, що таке Україна. У результаті — така ось сцена голосування. Присутні 50 осіб. Пан Четов махає рукою і на табло з’являється 300 голосів... Тому сьогодні ту хворобу, яка зайшла в Україну, і ту корупцію, яка тут існує, лікувати простими методами не вдасться. Треба лікувати насамперед причину хвороби. Коли народ матиме змогу обирати, він скаже вагоме слово. Тому питання про забезпечення конституційного права громадян України обирати та бути обраним треба обов’язково реалізовувати. Я сподіваюся, що ця сила допоможе президенту подолати корупцію, яка панує в Україні.

Тож я вважаю, що основне завдання V Всесвітнього форуму українців з одного боку — допомогти Президенту будувати вільну демократичну Україну, а з другого — українській діаспорі знайти своє місце за кордоном і в Україні. Ось цей зв’язок має бути відчутним. Тоді можна стверджувати, що Україна — це батьківщина, яка думає про українців і знає про них.

Ще одна проблема — утвердження іміджу України за кордоном. Наше товариство “Сила духу” організовує вистави уже чотири роки. Ми пропонуємо 19 грудня в українських посольствах запрошувати всіх на свято українського Святого Миколая. Миколай — та духовна особа, яка дарує нам любов до рідного краю. Усе це в наших виставах. Наш Миколай говорить і українською, і англійською. Коляду і українською, і англійською мовами підхоплює двотисячний зал. А друге свято — Великдень. Ми пропонуємо робити День української писанки. Тоді у всьому світі пам’ятатимуть про Україну й українців.

Володимир СКРИПНИК, виконавчий директор Ради українців Казахстану, голова оргкомітету з підготовки Казахстанської делегації до V Всесвітнього форуму українців:

— Я був делегатом двох попередніх форумів. І підготовка тоді відбувалася зовсім інакше, не так, як зараз. Працював оргкомітет, президія УВКР, усі рішення приймали колегіально. Тоді була співпраця УВКР і держави. На цьому ж Форумі підготовка кардинально відрізняється. Який буде рівень, яке ставлення до Форуму?..

Я вважаю, що робити політику з Форуму не можна. Всесвітній форум українців — явище, яке має бути над президентом, над політикою. Є коло питань, які спільні для

всіх українців світу. Їх розглянуть на Форумі насамперед. Це, зокрема, питання збереження культурної і мовної ідентичності українців. Дуже важлива проблема, пов’язана із законом про міграцію. А також необхідно розглянути питання захисту українців за кордоном. Тоді ми зможемо говорити про економічну взаємодію українців у всьому світі.

Нині спостерігається зниження авторитету УВКР. Одна людина, яка займається усіма питаннями, — заступник голови УВКР Михайло Ратушний. Хочу підкреслити, що коли немає колегіальності, то є дуже велика спокуса організувати все під себе. Є спроба сформувати такий склад від Казахстану, щоб усе було керовано, щоб можна було маніпулювати. На жаль, у нас є така проблема — із Казахстану їде делегація, яка не задоволена втручанням у її внутрішні справи. Але пояснити це когось неможливо, бо президія не збиралася. Це мінус Оргкомітету цього Форуму. Треба, щоб на Форумі було представлено українство всебічно, таким, яким воно є у світі. Це буде справедливо. І тоді можна об’єднувати зусилля навколо вирішення важливих питань.

У нас, у Казахстані, немає розподілу українців за політичними переконаннями, немає поділу на “москалів” і “бандер”. Тому українська діаспора в Казахстані дуже міцна і сильна. Ми щороку організовуємо республіканські фестивалі, допомагаємо дітям-сиротам. При кожному товаристві відкриваємо недільні школи, де навчаються українські діти-сироти. Долучаються й діти інших національностей, яким цікаво вивчати мову і культуру України. Щорічно за свій рахунок відправляємо дітей до “Артека”. Будуємо український центр, допомагаємо будівництву греко-католицької церкви в Астані.

15 травня ц. р., на День репресованих, Рада українців Казахстану збудувала громадським коштом за організаційної підтримки Посольства України меморіальний знак на вшанування пам’яті більш як 850 українців, знищених більшовицьким режимом в АЛЖИРі (Акмолинський лагерь жён изменников Родины).

Цього року, вже вшосте, у нас відбудеться Міжнародний фестиваль української творчості, на який з’їжджаються шанувальники з усього Казахстану.

Спілкувалася
Уляна ВОЛКОВСЬКА

Ірина ЯСТРЕБ, голова організації “Український дім”, представник Міжнародної громадської організації “Четверта хвиля” у Німеччині:

— Не хочу порівнювати Україну з Росією, але там ще 4 роки тому на державному рівні прийняли програму щодо повернення громадян додому, яка успішно працює і дає вагомі результати. Ідея повернути українців на Батьківщину — це не фантастика, а реальність. Усе залежить від нашої згуртованості й наполегливості.

Я, як українка Німеччини, насамперед своє завдання бачу в тому, щоб налагодити контакт між двома країнами завдяки тим українцям, які тимчасово чи постійно проживають на території Німеччини. Якщо Україна бачить себе в Євросоюзі, то їй необхідно на всіх рівнях налагоджувати міжнародні контакти, які мають бути корисними саме для Української держави.

Дуже важливо, щоб влада почула українців Німеччини, усвідомила їхні проблеми й переживання. Українська діаспора доволі потужна, і до неї влада України завжди прислухалася. Тому маю надію, що і нинішня влада плідно співпрацюватиме із закордонним українством.

V Всесвітній форум українців — це форум конкретних пропозицій до влади, конкретних рішень і очікувань. Форум має змінити життя українців і в своїй державі, і за кордоном.

У Форумі беру участь вдруге. На жаль, є відмінності між підготовкою попереднього і нинішнього з’їзду: є організаційні проблеми, у мене багато запитань до керівника нашої делегації.

Українці Німеччини активно слідкують за політичним життям в Україні, мають свої політичні уподобання, переймаються долею Батьківщини. Є люди, що із задоволенням повернулися б в Україну, а є українці, яким за 60, і вони вже ніколи не повернуться.

Дуже тривожний симптом, що молодь їде на заробітки до Німеччини й не повертається додому. Якщо молоді українці виїдуть, то Україна не матиме майбутнього, незалежно від того, яким шляхом розвиватиметься держава. На Батьківщині залишаться самі пенсіонери...

Бути щасливим за кордоном дуже важко. Ти завжди залишатимешся чужим. Я переїхала у Німеччину 17 років тому, маю гарну роботу, але завжди відчуватиму себе іноземкою. Тому вважаю, що треба шукати можливості залишитися вдома, це єдина перспектива щасливого і здорового життя.

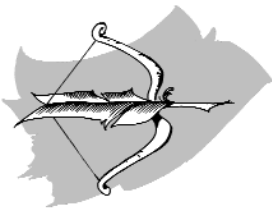
У одній з німецьких церков працює молода українка, яка закінчила педагогічний інститут, в Україні працювала вчителькою і вже п’ять років — прибиральницею в Німеччині. Таких багато. Але ж краще бути вчителькою вдома, а не поневірятися на заробітках. Тому держава має допомогти українцям повноцінно жити на рідній землі.

У Німеччині працювати тяжко, напруженість і знервованість постійно супроводжують українських заробітчан.

Представникам Форуму важливо звернутися до української молоді із закликом, щоб вони усвідомили свою велику роль у формуванні України. Варто зазначити, що українці в Німеччині зовсім по-іншому розуміють свою національну сутність. Вони гостро відчувають нестачу українського повітря, українських пісень, українського духу.

Відірвавшись від рідної землі, мов те перекотиполе, блукаєш закордонням, не маючи ні спочину, ні підтримки друзів. Тому “Програма повернення українців додому” повинна допомогти нашим мігрантам увійти в український ритм життя, відчутти себе потрібними. Повертаючись на Батьківщину, закордонним українцям потрібно починати все спочатку, і завдання V Всесвітнього форуму зробити цей процес безболісним і успішним.

Спілкувалася
Наталія АНТОНЮК

Олександр ШОКАЛО, голова ВГО “Українська Взаємодопомога” та МГОУ “Четверта Хвиля”, член Оргкомітету V ВФУ

— Головна мета діяльності ВГО “Українська Взаємодопомога” (має місцеві осередки в усіх областях України та в АР Крим) та МГОУ “Четверта Хвиля” (забезпечує взаємодію півсотні організацій громадян України в понад 30 країнах) — громадське

«НАМ ПОРА ДЛЯ УКРАЇНИ ЖИТЬ!»

сприяння усуненню причин масової трудової міграції українців за кордон і створенню передумов і механізмів їхнього повернення на Батьківщину. Організації опікуються захистом громадянських, професійних, соціальних, економічних прав і забезпеченням національно-культурних, інформаційних інтересів громадян України, які тимчасово перебувають за кордоном, а також їхніх родин в Україні. Наше головне завдання — зберегти українців для України, аби наші люди не стали пропашою силою для рідного дому. Звідси ідеологема нашої діяльності: “Українці — для України!” Це підтверджує своєчасність Франкового провіденційного заклик: “Нам пора для України жити!”, що став девізом нинішнього Форуму.

Звідси й наші сподівання на адекватний відгук державних чинників на цей громадський заклик до праці для суспільного гаразду. А для цього передусім

необхідно оновити, систематизувати громадську самоорганізованість і пробудити громадянську волю до взаємодії, взаємодопомоги.

На Форумі наші організації забезпечують роботу найбільшої секції “Новітня хвиля міграції та міграційна політика України”. Бо міграція стала найбільшою проблемою нашого суспільства, вививши з України середній клас — основу суспільного ладу й гаразду. На початку серпня ми разом із УВКР провели підготовчий семінар із цієї проблематики й виробили проектний документ, що його маємо прийняти як ухвалу на нашій секції й затвердити на Форумі. Основою державної стратегії внутрішньої й зовнішньої політики повинні стати національні пріоритети. Держава зобов’язана підійти до стратегічного планування для вирішення проблем та подолання причин української трудової міграції з глибоким усвідомленням надви-

сокої ціни нашого людського ресурсу.

Увесь комплекс соціально-економічних причин, що породили масову трудову міграцію, можливо подолати тільки на правовій основі ґрунтовно розробленої довготривалої *Національної стратегії культурно-соціально-економічного поступу України*. Для її послідовного впровадження вимагаємо від державної влади України прийняття і реалізації системи таких нормативно-правових документів: *Закону України “Про міграцію”*; *Стратегії взаємодії України з українцями за кордоном*; комплексної соціально-економічної *Державної програми “Повернення на Батьківщину українських трудових мігрантів”*. Ці правові документи повинні становити базу *Національної програми стійкого розвитку на 2012—2016 рр.* Основою стійкого розвитку України має стати зелена економіка з відновлюваною енергетикою й стійким аграрним гос-

подарством. А засадничим принципом самокерованості має стати системність нової ідеології суспільного управління за цілями й результатами на основі сучасних інформаційних технологій. Тут якраз придасться досвід громадської самоорганізованості.

Але, на превеликий жаль, у самоорганізованість громадського середовища втручається партійний волонтаризм. Це, по суті, вірус, атавістичний комплекс більшовизму. Нереалізовані більшовики-невігласи є скрізь — під різними прапорами, та їхня суть одна — бездарність і нездатність працювати для суспільного добра, а тільки інтриганство для вдоволення хворобливої пихи й меркантильного інтересу.

Громадські структури повинні очиститися від партійних вождиків. А така координуюча надбудова як УВКР тим паче покликана бути взірцем самоорганізованості й відповідати найвищим вимогам громадської дипломатії.

Петро АНТОНЕНКО

Представлення цього Комітету провели у столичній агенції УНІАН його ініціатори — голова Харківської правозахисної групи Євген Захаров, відомий громадський діяч, колишній дисидент, політв’язень Василь Овсієнко, виконавчий директор Української Гельсінкської спілки Володимир Яворський. Серед фундаторів Комітету, окрім названих, також відомі дисиденти радянського періоду: Євген Сверстюк, Мирослав Маринюк, Зіновій Антонюк, Ірина Рапп, Йосип Зісельс, правозахисники нової генерації.

Комітет проголосив, що захищатиме всіх, хто зазнає політичних переслідувань в Україні, незалежно від раси, статі, громадянства, соціального чи майнового стану, релігійних чи політичних поглядів. Серед форм роботи Комітету — інформування української та міжнародної громадськості про політичні переслідування, створення тижневої “Хроніки політичних переслідувань в Україні” українською та англійською мовами, правовий захист жертв політичних переслідувань, матеріальна допомога їм і їхнім родинам, протидія політичним переслідуванням, зокрема проведення акцій протесту, моніторингу кримінальних справ.

Завдання надсерйозні. Мимоволі пригадуєш часи комуністичного тоталітарного режиму. Зокрема славену “Хроніку поточних подій”, багатолітнє підпільне видання дисидентів, що було, як ковток свіжого повітря в задушливій атмосфері тоталітаризму. То неже і через 20 років після розпаду імперії, в незалежній демократичній державі знову є потреба в цій боротьбі, в цьому громадянському спротиві? На жаль, є. Про це заявили учасники прес-конференції, це сказано в оприлюднених на ній перших двох заявах організації — Документах №1 і №2 Комітету.

Звичайно, ідеться і про найрезонансніші нині справи політичного характеру — суди над Юлією Тимошенко і Юрієм Луценком. Відповідаючи на запитання, в чому саме політичне підґрунтя цих справ, а також кримінального переслідування інших представників попередньої влади — Б. Данилишина, Є. Корнійчука, В. Івашенка, І. Діденка, А. Макаренка та інших, Євген Захаров сказав таке. По-перше, абсолютно не зрозумілі пред’явлені їм звинувачення, насамперед щодо ознак кримінального злочину; по-друге, ідеться про намагання криміналізувати службову діяльність посадовців, що радше потребує службової, нехай навіть політичної оцінки. До того ж ідеться про діяльність, якою

СТВОРЕНО ГРОМАДСЬКИЙ КОМІТЕТ

Стаття 1 Конституції України проголошує нашу державу як “правову, демократичну”. І ось у цьому демократично-правовому суспільстві виникає серйозна потреба утворювати Громадський комітет захисту від політичних переслідувань в Україні.

тепер займаються представники нинішньої влади.

Та йдеться не лише про ці справи. Українських правозахисників серйозно непокоїть, що в суспільстві згортаються демократичні принципи і норми, натомість нагнітається похмура атмосфера нехтування правом, атмосфера непевності, незахищеності громадян перед свавіллям влади, її правоохоронних органів. Врешті, першою ластівкою політичних переслідувань стала торішня скандальна історія в Харкові, коли заарештували громадських активістів, що виступали проти вирубування міського лісопарку. Їх звинуватили у спротиві міліції і засудили до 15 діб ув’язнення. Тоді авторитетна світова організація “Міжнародна амністія” чітко назвала за суджених в’язнями сумління. І це лише другий такий випадок за 20 років незалежності, попередній був у 2004-му.

Безсумнівно політичне підґрунтя мають і кримінальні справи проти учасників торішнього “підприємницького” Майдану, проти членів ВО “Тризуб” за пошкодження пам’ятника Сталіну, зафарбовування пам’ятника Держинському. Широкого розповсюдження набули такі репресивні методи правоохоронних органів, як відомі з радянських часів так звані профілактичні бесіди-застереження в цих органах, погрози звільнення з роботи, з навчання, побиття людей правоохоронцями, незаконний збір інформації на громадян і незаконне стеження за ними, затримання та обшуки. Словом, увесь арсенал сумних тоталітарних часів.

“Політичні переслідування є викликом українському суспільству” — зазначено в Документі №1 Комітету. Тому Комітет закликає усіх чесних громадян країни до спротиву цьому беззаконню, до згуртованості перед наступом на демократію.

Адміністративну роботу Комітету проведуть Харківська правозахисна група та Українська Гельсінкська спілка, на сайтах цих організацій висвітлюватиметься діяльність Комітету. Комітет співпрацює з такими міждержавними організаціями, як Рада Європи, Євросоюз, ОБСЄ, “Міжнародна амністія”, Міжнародна Федерація прав людини, Міжнародне товариство “Меморіал”.

Насамкінець — інтерв’ю, яке дали нашій газеті ініціатори створення Комітету.

Василь ОВСІЄНКО:

— *Пане Василю, Ви — політв’язень радянського режиму, дисидент із багатолітнім стажем. Тому можете порівняти, проведи паралель: чим нинішні політичні переслідування в незалежній демократичній державі подібні до тих, які коїв тоталітарний радянський режим?*

— Нам тоді, як і сьогодні, відверто фабрикували справи, скажімо, про порушення паспортного режиму, спробу зґвалтування, опір міліції, як мені зробили, нам підкидали наркотики. Михайлові Горіну підкинули статтю, якої він не писав. Що тепер? Ось звинуватили чотирьох підприємців, що вони “вступили в злочинну змову” з метою зруйнувати плитку на Майдані Незалежності, коли ставили намети. А ці підприємці, виявляється, між собою навіть не знайомі. То яка тут змова? Ясно, що це для того, щоб скомпрометувати рух підприємців.

Також треба сказати про всілякі численні переслідування людей, скажімо, виклики в міліцію чи СБУ на так звані профілактичні бесіди, стеження, погрози. Те саме було і в радянські часи. Помітно, що Янукович хоче відновити атмосферу страху, яка панувала у радянському суспільстві. Та вже виховано покоління людей, які не бояться, і подекуди ці заміри навіть смішні.

Євген ЗАХАРОВ:

— *Чи не свідчить про політичне підґрунтя резонансних справ те, що не пору-*

шують карних справ, не ведуть жодного кримінального переслідування за аналогічні вчинки, якщо у них фігурують посадовці нинішньої влади?

— Саме те, що проти одних людей порушують кримінальні справи, а проти інших — ні, і свідчить про вибірковість кримінального переслідування. Ось подивіться. Зараз Кабмін уклав угоду з тією ж фірмою, що й Данилишин (за що його притягнуто до кримінальної відповідальності). Уклали угоду без будь-якого тендера. Чому б не порушити кримінальні справи за порушення тендерної дисципліни, зловживання службовим становищем? Міністр оборони шойно зробив те саме, що й Івашенко, — закупівлі без жодних тендерів. І все нормально. Те, що інкримінують Корнійчукові, шойно зробив Мін’юст. А історія з міжнародним аудитом. Запрошують ту компанію, що робила аудит. Що, там був якийсь тендер? Просто на пряму уклали угоду і все. А йдеться ж про бюджетні кошти. Тобто ми всіди спостерігаємо отакий вибірковий характер: там, де одних карають, іншим вибачують, не звертають уваги.

Якщо дивитися на кримінальні справи проти членів колишнього уряду, то це стосується їхньої управлінської діяльності. Скажімо, щодо заступника голови Фонду держмайна: кримінальна справа щодо того, що не повернуто заставу за Одеський припортовий завод. Але ж заставу так і не повернули. І той, хто змінив попередню людину на посаді у Фонді, також не повертає цих коштів, і його ніхто не звинувачує у криміналі.

Оце і є вибіркове правосуддя. Отже, тут суто політичні мотиви, прагнення скомпрометувати попередню владу, звинуватити її в усіх негараздах і перекласти на неї провини за те, що відбувається в державі зараз.

— *Анатолію Степановичу, як Ви оцінюєте діяльність нашої влади щодо захисту національних інтересів держави за цей період?*

— Оскільки зараз ми підбиваємо підсумки за 20 років розвитку України, варто пригадати умови, за яких отримано незалежність. З одного боку, добре, що Україна стала незалежною без революцій, військових зіткнень, без масштабних конфліктів і потрясінь. Ми пам'ятаємо, що рішення прийняла комуністична більшість у Верховній Раді, і тодішні керманичі через український парламент реалізували це рішення раніше, ніж інші, зрозумівши, що можна створити такий собі анклав, незалежний від Москви, де компартія керуватиме вже самостійною державою.

Той факт, що здобуття Україною незалежності стало наслідком подій у Москві, і незалежність була отримана без бою (умовно, звичайно), створив і проблему: те, що легко дається, не завжди цінується. І наступні дії, а часом бездіяльність української влади щодо збереження незалежності є наслідком отого легкого здобуття права на самостійний розвиток держави.

Змушений наголосити, що у Вашому питанні закладено певну суперечність. Маємо говорити про національні інтереси України, а не про національні інтереси держави, оскільки інтереси держави й інтереси народу часто не збігаються. Цей факт відображено в Законі України “Про основи національної безпеки”, який було ухвалено парламентом 2003 року. Там чітко зазначено, чий інтереси держава має захищати. І на першому місці — людина-громадянин. Тобто кожен із нас. На жаль, нас уже менше 46 мільйонів (нагадаю — на момент здобуття незалежності було 52 мільйони). На другому місці в законі — суспільство, і лише на третьому — держава. Тобто діяльність усієї країни і державної машини повинна бути спрямована насамперед на захист інтересів людей.

За 20 років в Україні було утворено незалежні від Москви державні органи, гілки влади. Але невдовзі ми побачили, що держава почала “розмножуватися” і відтворювати сама себе. Якщо порівняти кількість чиновників на рівні області, то їх уп'ятеро—удесятеро більше, аніж було за часів компартійної радянської системи. І це при тому, що дотепер Україна не відновила рівня промислового, економічного розвитку, який мала на рубежі 1990—1991 років. Що це означає? Що державна машина занадто велика. А якщо врахувати, що кожен чиновник впроваджує нові контрольні функції та дозволи, то держава починає працювати на власне відтворення і збагачення замість створювати гідні умови для людей.

Українська еліта, особливо державна, не стала відповідальною і моральною силою, здатною вести за собою суспільство. Цей процес ускладнювався через масштабні зміни складу державного апарату і після чергових президентських виборів. Так було 2005 року, те саме повторилося 2010 року, коли протягом кількох місяців звільнили з посад 15—20 тисяч державних службовців. Тривожна ситуація і зараз, коли у шані не професійність, патріотизм, відповідальність високопосадовців, а слухняність, особиста відданість і готовність виконати будь-який наказ згори. За таких умов, коли, крім першого кабінету країни на Банковій, для решти високих державних чиновників не залишається простору для роздумів, сумнівів, для висловлення власної позиції, зокрема й тієї, яка відрізняється від позиції “першого” начальника, — дуже важко захищати національні інтереси.

Як наслідок, протягом року Україна не захищала своїх національних інтересів і продовжує це робити і у відносинах із Росією, і у відносинах зі США, і щодо лінії Міжнародного валютного фонду. Має прийти усвідомлення, що Україна — це не територія, яка буде підпорядкована Кремлю чи Брюсселю. А ми, 46 мільйонів українців, не є населенням, яке мешкає на цій

Анатолій ГРИЦЕНКО: «ДЕРЖАВА — ДЛЯ ЛЮДИНИ»

Продовжуємо аналізувати 20-річний шлях незалежної Української держави. Що відбулося за ці два десятиліття становлення держави, переходу від тоталітарного до демократичного устрою, побудови заможного суспільства? Як охарактеризувати дії влади, опозиції?

Наш співрозмовник — народний депутат України Анатолій ГРИЦЕНКО, голова Комітету Верховної Ради з питань національної безпеки і оборони, лідер партії “Громадянська позиція”.

території. Ми народ, спроможний формувати свої національні інтереси і відстоювати їх. Але для цієї високої місії кожен має відчувати себе громадянином, бути відповідальним за все, що відбувається у країні.

— *Схоже, нам, громадянам, бракує відповідальності за те, яку владу обираємо?*

— Владу обирають люди. Здавна відомо: народ гідний тієї влади, яку він обирає. Якщо громадянин-виборець може продати свій голос за 100—150 гривень, якщо заплісують очі на очевидну фальсифікацію результатів виборів, то й маємо владу, яка дбає про себе, а не про людей. Усе просто і водночас складно. Людям складно, адже змушені не жити, а виживати, коли немає роботи, коштів на лікування, на освіту дітям, тим більше, коли влада щодня демонструє силу репресивних органів, залякуючи і спонукаючи до мовчання. Але саме в такий момент людина, народ мають проявити силу характеру. Той, хто сьогодні має владу, демонструє лише силу батога. Нехай можновладці проаналізують події, які останнім часом відбуваються в країнах Африки та Близького Сходу. Тамтешні президенти, прем'єри, міністри, керівники спецслужб також думали, що прийшли панувати та збагачуватися вічно, але нині потрапляють до в'язниць і змушені віддавати награбоване, бо народи сказали своє “Ні!” такій політиці. Те саме буде в Україні, якщо влада не зупиниться.

— *Чи відбулися за ці роки реальні зміни в економіці країни, гуманітарній, соціальній сферах?*

— За 20 років Україна не здійснила прориву в напрямі енергозбереження, і це підриває конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Якби це вдалося, ми б сьогодні вже забули про російський газ і Росія не могла б тиснути на внутрішню і зовнішню політику України.

Друге, чого не вдалося, це змінити структуру економіки. Як і раніше, понад 60 відсотків нашої продукції спрямовується на експорт. Причому вона переважно без доданої вартості, сировина або перший етап переробки. Тобто за структурою експорту нас можна швидше назвати колонією, аніж економічною метрополією. Ми видобуваємо з наших надр те, що Українці дав Бог, що, як записано в Конституції, є багатством усього українського народу. А на тому заробляють мільярди лише кілька олігархів.

Натомість маємо розвивати внутрішній ринок, а для цього — підвищувати соціальні стандарти, щоб люди могли купувати українську продукцію. Соціальні стандарти люди оцінюють за тим, що у них є в гаманці. І ця оцінка повністю збігається з тими сумними рейтингами, які відводять Україні останні місця в Європі за рівнем соціальних стандартів. Це при-

низливо, бо порівняно з багатьма країнами Європи Україна має величезні ресурси, працюйте й освічене населення.

Щодо гуманітарної політики. Останній рік — дуже сильний удар по Україні, по всьому, що пов'язано з українською мовою, історією та культурою. Не можна загнати все, що має стосунок до понять “Україна” і “українське”, у резервацію, яку хочуть обмежити кордонами кількох західних областей України. Це треба зупинити.

— *Як Ви охарактеризуєте ситуацію в національно-демократичних силах, в опозиції? Чому так важко відбуваються процеси об'єднання державницьких сил?*

— Опозиції за нинішніх обставин діяти непросто. Опозиція — це завжди меншість (у парламенті, суспільстві). Але влада має унікальну властивість — завершуватись. І це завершення відбувається швидко, часом дуже стрімко, коли влада забуває про свою основну функцію — дбати про людей, які її обрали. Ось подивіться, Кучма за рівнем підтримки громадян “спустився” до 6 відсотків за 10 років, Ющенко — набагато швидше, він отримав 5 відсотків на виборах уже через 5 років. Рейтинг Януковича падає ще стрімкіше: за рік — утричі. Що це означає? З одного боку, те, що Януковичу не вдається заручитися підтримкою людей у здійсненні для країни вкрай необхідних реформ, навіть якщо він того широко хотів. А з іншого боку — стрімке падіння рейтингу чинного президента є віддзеркаленням ставлення людей до нього і його політики. Дедалі більше людей починає розуміти, що прихід Януковича до влади і ті гасла, завдяки яким його обрали президентом, — то був обман. Усі пам'ятають десятки тисяч плакатів і бордів, які були розвішані по всій країні під час президентської кампанії: “Почую кожного!”, “Гаранту 5 років податкових канікул для малого бізнесу!”, “Гарантую лікарям і вчителям статус державного службовця!” Нічого з того не було виконано і, очевидно, не буде виконано ніколи. Натомість люди отримали збільшення пенсійного віку, необхідність працювати на 10 років довше, щоб отримати ту саму вкрай низьку пенсію, підприємці — ще більший податковий тиск і безкарність контрольних органів, бюджетники — звільнення і не отримали обіцяного підвищення зарплати, військові не отримали контрактної армії і цей список можна продовжувати.

Для Януковича серйозним є той факт, що найбільше змінюються настрої на Півдні і Сході України. Тобто в регіонах, — де його підтримка на виборах була найвищою. Так, уже на місцевих виборах восени минулого року Янукович порівняно з другим туром президентської кампанії втратив понад 3,2 мільйона голосів. Спілкуючись з людьми в Донецьку, Луганську,

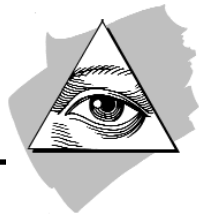
Криму, можу засвідчити, що вони вже відкрито висловлюють своє негативне ставлення до політики лідера Партії регіонів і заявляють, що не підтримуватимуть його партію на наступних виборах. І це дає шанс опозиції, яка є справжньою і є альтернативою. Дає шанс тим представникам опозиції, які при владі не скомпрометували своєю поведінкою або неефективними діями високий статус члена уряду, державного службовця.

Якщо говорити про об'єднання, думаю, що до вересня цього не відбудеться, але восени, коли Янукович планує внести до парламенту новий проект закону про вибори народних депутатів України, що має зафіксувати прохідний бар'єр на рівні 5 відсотків, об'єднавчі процеси прискоряться. Такий бар'єр переконає багатьох партійних вождів опозиції у безперспективності самостійного походу до Верховної Ради і змусить об'єднуватися навіть тих, хто не був на це налаштований.

— *Україна і світ. Якою була міжнародна політика нашої держави?*

— Україну визнали суверенною європейською державою з перших днів після проголошення незалежності. Тим самим дали шанс стати повноцінним членом міжнародного товариства, враховуючи те, що Україна входить до Організації Об'єднаних Націй. Звичайно, Україні було важко одразу стати впливовим суб'єктом міжнародної політики, оскільки не було досвіду управління державою з опорою на власні зусилля і кадри. Довелося створювати практично з нуля власну дипломатичну службу, розгортати посольства і представництва в зарубіжних державах. Цей процес було досить швидко завершено, а надалі успіхи і вплив України у світі визначалися вже реальними успіхами або провалами у внутрішній політиці. Оскільки ефективної внутрішньої політики не було, то дуже часто нам нав'язували чужі рішення і не завжди вдавалося відстояти власний український інтерес. Так було із розподілом статків колишнього Радянського Союзу, з поділом Чорноморського флоту. Так само неадекватно міжнародні партнери оцінили відмову України від третього за масштабами стратегічного ядерного потенціалу. Україна не могла втратити, відмовившись від Бушарського проекту. Якщо говорити про останній рік, то найбільш резонансним стало питання про зраду національних інтересів України, коли у квітні 2010 року було підписано і в прискореному режимі ратифіковано сумнозвісний Харківський пакт — “флот в обмін на суверенітет”. Але думаю, що за останній рік навіть Янукович уже зрозумів, що здавати українські інтереси Кремлю “шматочками” не вдасться. Росії потрібна уся Україна, щоб відтворити себе у статусі наддержави. І за цих умов найголовнішим у сфері зовнішньої політики для всього українського суспільства є завершення переговорів і укладання угоди про асоціацію в зону вільної торгівлі з Європейським союзом. Тоді було б поставлено крапку на планах втягування України до Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану, і Україна остаточно визначилася б у стратегічному напрямі зовнішньої політики: курс — на Європейський союз, європейські цінності. Це не питання доступу на європейські ринки, це насамперед питання вибору системи життєвих цінностей і стандартів. І це той стратегічний напрямок розвитку, який підтримує понад 60 відсотків громадян України. Це дає надію на краще майбутнє.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ,
Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України, “Всесвіт”

У штаті Флорида в годині їзди від Орlando (у протилежному напрямку від Дайтони, що північніше) є Монроє Lake, озеро Монро. Більшість відвідувачів це місце (зокрема гавань) приваблює тим, що його облюбували справжнісінькі алігатори. Вони люблять висовувати свої пащечки з води на поверхню або ж навіть грітися на сонці.

Проте озеро Монро має ще одну особливість: тут є алея всіх загиблих американців, вояків, які брали участь у різних військовоморських і повітряних операціях. Бруки в землі формують не лише доріжку навколо води, а й витворюють брукований килим пам'яті... з тих, хто не увійшов у день сьогоднішній, залишившись у В'єтнамі, в Афганістані, в Іраку... В різний час, у різних чинах і рангах.

Крім того, в гавані Монро є ще одна дивина: тут на стендах розміщено американську історію втрат, помилок, боротьби за свою Незалежність, утвердження демократії, формування нації. Так, стенди розповідають про різні етапи американської історії від часів утворення США. Саме там зазначено, що і Флорида споконвіку була завойована й колонізована іспанцями, а вже згодом відійшла до США. Стенди на озері Монро — це фрагменти проголошення Незалежності й підписання Конституції, це громадянська війна, мексикансько-американська війна, Перша світова, Друга світова, В'єтнам...

Здавалося б, яку участь брали Сполучені Штати у Першій світовій? А тим більше, в Другій, коли в радянський час у підручниках з історії було написано, що світ від “німецько-фашистських” загарбників порятував Радянський Союз?

Американці не роблять бульбашок із війни. Вони чесно говорять про те, що кількість загиблих у Другій світовій — 418 000 вояків (і 117 000 у Першій світовій). Але ж, зазначено далі, не варто забувати, що навіть коли одна людина бере участь у бойових діях, то це означає, що і її країну зачепив вірус війни. Для США кілька тисяч загиблих — це не статистика, а факт того, що Друга світова — не лише Курська дуга чи битва під Сталінградом, це також і Перл-Харбор, і повітряні змагання з японськими військами, і операції на підводних човнах... І американці широко здивуються, якщо їм почати розповідати про те, що це радянські війська визволили Берлін. Так, скажуть американці, але хіба один Берлін був фінальною крапкою великої війни? Їхня Друга світова — це їхня кров, їхні чоловіки і жінки, їхні втрати майбутнього...

Я помітив, що американці, які приїждять у цей район подивитися на алігаторів, ретельно вивчають інформацію на стендах, вдивляючись у статистичні підрахунки. Хтось із них сказав, звертаючись до друга (певно, емігранта): “Дивись, оскільки тепер ти громадянин США, то мусиш знати нашу історію”.

Знати історію?

Що криється за цим? Принаймні в Україні стверджують, що національна історія — це історія травмованих національно свідомих громадян. Історія має бути спільна, без права на інакшість.

Україну на мапі Другої світової представляла радянська армія, яка йшла переможним кроком у лівгище нацистів. І досі, в ХХІ столітті, УПА, бандерівці — це колабораціоністи, а отже, вороги для жертв радянського історичного маніпулювання. Вони не вписуються в “єдинообразную” історію. І чомусь більшість сьогодні не хоче усвідомлювати тих форм насильства, які чинила “визвольна і непереможна” радянська армія в Європі на окупованих територіях 1945 року. Дехто навіть хизується тим, що його батько чи дід вивозив на собі все,

Фото Олеся Дмитренка

АНТИМОВА, АНТИІСТОРІЯ, АНТИКУЛЬТУРА?

Випала нагода з кількома академічними візитами побувати по той бік Атлантики, у Сполучених Штатах Америки, які стали справжньою науковою Меккою. Але кожна така мандрівка завжди повертає мене до розмислів про Україну. Ось наша держава відзначає двадцятиліття своєї Незалежності. І уже в мережі доводиться читати: “Проект НЕЗАЛЕЖНІСТЬ” провалився, залишіть бодай проект “СВОБОДА”! Ситуація в Україні травматична, гостра, на межі чергової революції. Знову в переддень Незалежності маємо всі шанси втратити державу. Мені ж міркується про інші речі, дрібніші, які, проте, невпинно з’їдають Україну зсередини усі ці двадцять років. Не описуватиму “великих” стратегій національного самознищення, а лише вдамся до конкретних прикладів, які обсідають звідусіль, немов якісь віруси.

що міг забрати з окупованих територій. Хтось навіть австрійське піаніно примудрився на горбі вивезти — усе ж “на дурняк”, переможцям усе дозволено.

Як зазначають західні історики, незавершеність Другої світової як історичного проекту пов’язана з результатом війни: попри те, що гітлеризм було повалено, Радянський Союз не став простором людської свободи. Один із останніх епізодів війни — битва за Берлін — показав сутність радянського військового духу. Ця битва “була однією з найбільш кривавих... Незважаючи на труднощі, Червона армія воювала в Берліні з колосальною впевненістю, воїнів підігрівало відчуття, що вони прийшли з місцією відплати... І одну з форм, якої мала набути ця помста, озвучив радянський пропагандист Ілля Еренбург, який писав: “Воїни Червоної армії, німецькі жінки — ваші!” Згвалтування в Німеччині набули масового масштабу... Один із найжахливіших прикладів звірства — історія берлінського адвоката, який захищав свою дружину-єврейку протягом усіх років нацистських переслідувань і намагався зупинити радянських солдатів, які хотіли її згвалтувати, але його застрелили. Помираючи, він бачив, як його дружина стала жертвою групового згвалтування”. (Л. Різ “Друга світова війна за зачиненими дверима. Сталін, нацисти і Захід”. С. 347, 348).

Отже, для американців Друга світова не завершується ні Берліном, ні перемир’ям з Японією.

В останній вечір свого відрядження до США навання увімкнув телевізор і спинився на першій грі літньої серії “Що? Де? Коли?”. Так, і в Америці транслюють російське телебачення, натомість годі шукати український канал...

Інтелектуальне напруження на тій грі було не таке, як за часів В. Ворошилова (уродженця Криму, до речі). В Україні сьогодні, знаємо, почали робити свої версії

“Що? Де? Коли?”, запрошуючи на ігрові шоу чи то депутатів-“інтелектуалів”, чи то “зірок” “95 кварталу”. І від класичної версії “Що? Де? Коли?” майже нічого не залишилося.

У нових версіях гри з’явилися різні “технічні інновації”. Так, тепер протягом гри глядачі з усіх куточків землі мають можливість поставити запитання до улюблених гравців за столом. Того вечора глядач із Орла (Росія) запитав пані одеситку (яка очолювала молоду команду знавців за столом), “чи готується вона до ігор, читаючи книжки, зокрема українською мовою?” Попри те, що панянка представляє одеську інтелектуальну школу, все-таки вона є громадянкою України (нехай і російськомовною в побуті), яка, крім того, здобула українську освіту. Капітан, не думаючи довго, відповіла, що не читає нічого українською мовою відтоді, як завершила навчання в університеті. Мовляв, в Україні лише навчання державною українською мовою. В підтексті її відповіді читалося: усі йдуть до інтелектуальних вершин за допомогою іншої мови — російської; те, що в Україні у вишій школі викладають усе-таки українською, — неподобство, яке треба просто пережити. Звичайно, тепер, після здобуття диплома, дівчина нічого не хоче брати до рук українською, бо “інтелектуальне” й “українське” — це антоніми, українська книжка, мовляв, апріорно не може бути інтелектуальною цінністю. Пані капітан потвердила в такий спосіб свою меншовартість: її відповідь можна сприйняти як той факт, що пізнання можливе тільки російською мовою, оскільки українська не відтворює всієї повноти реальності, не дає людині можливості наблизитися до скарбів світової культури. Одне слово, старий і добре розкручений міф. Російська мова — мова світової інтелектуальної спільноти, а українська мова не може претендувати

на статус інтелектуального інструменту, радше це апендикс російської мови, який існує в системі освіти, бо Українська держава чинить примус над своїми громадянами, змушуючи їх проходити 9 колами пекла під час навчання в університеті.

Для американців історія — надзвичайно важлива частина самої суті поняття “американець”, це питома історична складова національної ідентичності. І хоча Флорида, наприклад, первісно була територією Іспанії і на ній була поширена іспанська мова (яка вільно і впевнено функціонує тут і сьогодні), проте американці у цьому штаті дбають передовсім про розвиток своєї мови, шануючи й толеруючи іспанську мову та іспанські (мексиканські) традиції.

Чому ж громадяни України, які грають у розумні, “інтелектуальні” ігри, припускаються таких помилок щодо власної історії, мови та ідентичності? Чому інтелектуал з Одеси не розуміється на простих речах, від яких залежить доля держави? Чи мова сьогодні — це також гра? І чи може інтелектуал не поважати державної мови, як і мови будь-якої іншої держави світу?

Перебуваючи на півдні США, мені випала нагода заїхати і в Кі-Вест (на самісінькому півдні Флориди), де розташовано маєток Е. Гемінгвея. Здолавши важкий шлях автвізкою, ми нарешті потрапили в грандіозний старезний будинок видатного американського письменника-“мачо”.

Проте один із екскурсіводів у маєтку розповів історію про дивовижну жінку, яка мала лише один незначний “зв’язок” із Гемінгвеєм. Це Берил Маркгем (Beryl Markham), перша жінка-пілот, яка перетнула Атлантику. Що пов’яже Маркгем і Гемінгвея? Здавалося б, дрібничка. Ернест якось відгукнувся на її мемуари “Захід із ніччю” (1942). У своїх спогадах жінка переповіла

життя: вона народилася в Англії 1902 року, проте виховувалася в Кенії. Маркгем присвятила багато часу своїм улюбленим коням, зрештою, стала першою жінкою-тренером коней у Сороубредзі. Парадоксально, але навіть у вісімдесят вона все одно тренувала коней, готуючи їх до перегонів.

Одного разу Маркгем побачила в нічному небі літак, який, як їй здалося, досяг зіркових орбіт. Вона не довго перебувала в полоні романтичної замріяності, а вирішила здобути ліцензію на керування літаком. Маркгем стала першим пілотом (чи пілотесою?), хто зумів подолати шлях із Англії до Нью-Йорка “одним махом”. Її політ був “solo і nonstop”. На це героїство її надихнув подвиг Амелії Іргерт, яка самотужки за кермом літака подолати шлях із Нью-фаундленда до Ірландії. Проте її подорож, звичайно, була менш ризикованою, ніж у Маркгем.

“Захід із ніччю” опублікували 1942 року, а в 1950-му Берил повернулася в Африку й надалі займалася улюбленою справою — тренувала коней. Книжка не стала вибухом, навпаки, її майже не помітила критика. Майже... Бо один примірник таки втрапив до Ернеста Гемінгвея, який зазначив: “...Вона написала настільки блискуче, що навіть мені як письменникові було непереливки за свою писанину... Я б дуже хотів, щоб ви дістали цю книжку й негайно прочитали, бо це до біса файна книжка...” Чому ж “до біса файну книжку” не оцінили?

Насправді 1983 року одне видавництво взялося за перевидання цих мемуарів, сподіваючись, що цього разу книжка стане “бестселером”. І, на диво, мемуари потрапили до переліку найуспішніших. Слово Гемінгвея було вирішальним. У свої 80 Маркгем здобулася на статус “топ-письменниці”.

Чому я згадую Берил? Мабуть, тому, що ми ніколи не знаємо, якою буде наша доля завтра... за тиждень... через 10 років. Ми не знаємо нічого про світ, у якому живемо, хоча й можемо тішити себе ілюзією, що знаємо все на 100 років наперед. Я їхав до Гемінгвея, а повернувся з історією про Берил Маркгем, видатну жінку, яка просто жила, не прагнучи слави, а наповнюючи кожен день автентичними переживаннями від улюбленої справи. Ми знаємо про неї через її трансатлантичний подвиг і через схвальне слово Гемінгвея, а вона реалізувала себе (для себе!) передовсім у любові до коней.

Ніколи не потрібно прагнути сягнути висот лише з почуття амбіцій та пихи. Те, що сьогодні видається дріб’язковим, завтра може набути величезної ваги. Арешт Юлії Тимошенко став топ-подією, на яку відгукнулися відомства багатьох країн світу. І знову наша держава в центрі світових подій, як завжди, у центрі подій скандальних, брутальних і цинічних, які відкидають Україну від 20-ліття Незалежності. 20 років промайнуло, вже підросло нове покоління. Але куди увійде це покоління? У чергові війни з пострадянською владою? У чергові конфлікти, зони травматичного психозу, сутичок, революцій, боротьби за незалежність... Так, відзначаючи 20-ліття Незалежності, знову маємо боротися за саму Незалежність. Невже “цей проект” справді провальний для України?

ЮРІЙ БАРАБАШ: ПІВСТОЛІТТЯ У МОСКВІ

Нещодавно виповнилося 80 років відомому гоголезнавцю та шевченкознавцю, професору, доктору філологічних наук, лауреату Національної премії імені Тараса Шевченка Юрію БАРАБАШУ. Напередодні цієї дати у Національному культурному центрі України в Москві відбулася презентація нової книжки Юрія Яковича “Просторинь Шевченкового слова”.

Як зазначив автор передмови, професор Національного університету “Києво-Могилянська академія”, головний редактор інтернет-видання “ЛітАкцент” Володимир Панченко, видання є, по суті, заключною частиною дослідницької трилогії науковця. Першою можна вважати монографію “Коли забуду тебе, Єрусалиме...” Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії”, відзначена Національною премією 2004 року, а другою — дослідження “Тарас Шевченко: імператив України. Історіо- й націософська парадигма” (2004). Наукові ідеї, апробовані в попередніх працях, знайшли своє продовження і розвиток у нових студіях про просторинь Шевченкового слова, а міркування про історіософію, націософію та релігійно-етичні засади Тараса Шевченка суттєво доповнені роздумами про мотиви любові, слова, самотності, помсти, смерті у творчості поета.

Присутній на презентації академік, директор Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України Микола Жулинський зазначив, що “сьогодні не тільки тут, у Москві, в Культурному центрі, а й в українській науці загалом відбулася визначна подія”.

— Я переконаний у тому, що сьогодні такого рівня осягнення Шевченка, передусім його текстів, якого досяг у своїх працях Юрій Якович, немає, — сказав Микола Григорович. — До нього ніхто ще так глибоко не пізнавав текст шевченкових поезій. “Просторинь Шевченкового слова” пропонує авторське переосмислення творчості Кобзаря, а стиль Барабаша — блискучий, бездоганний, легкий і водночас науковий.

“Юрій Якович прекрасно володіє теоретичним інструментарієм, — сказав на презентації Володимир Панченко, — що є для нього цілком органічним. Книжка має дуже характерний для Барабаша відкритий фінал. Автор звертається до теми “Шевченко і Бог”, розповідаючи про їхній дуже складний діалог. А враховуючи те, що ця тема досі не освоєна нашим літературознавством, видання може стати фундаментом для подальших досліджень”.

Генеральний директор Центру Володимир Мельниченко зазначив, що Юрій Барабаш належить до тих, хто в Росії залишається справжнім українцем. “І це стосується не лише його наукової праці, а й підтримки тих, хто стає в Росії на шлях українознавчих досліджень”.

Після урочистостей ми з Юрієм Яковичем повели цікаву розмову... про життя.

— Коли я починаю працювати над книжкою, завжди себе запитує словами Тараса Шевченка: “Для кого я пишу, для чого?” І повірте мені, щодня сідати за роботу над такими працями, думати про такі справи — це велике щастя, велика насолода і солодкий... тягар.

— Хто прищепив Вам любов до українського Слова?

— Насамперед батьки. Саме вони відкрили для мене Шевченка і глибокий смисл його поезії “Садок вишневий коло хати”. Тоді ми жили на околиці Харкова, де був такий самий садок. Набагато пізніше я присвятив батькам одну із моїх книжок про Гоголя і

Шевченка. Вони у мене були далекі від літератури, але дуже любили читати. Батько був інженером, родом із Сумської області, з-під Ромен. Усе життя працював у ливарному цеху. Мати була домогосподаркою.

А прищепив мені любов до українського слова перший учитель української мови і літератури Микола Олександрович Карпов.

— 50 років тому Ви приїхали до Москви у відрядження, яке затянулося майже на все життя. З якими труднощами Вам, українцю, випало зіткнутися в Росії?

— Насамперед з нерозумінням оточуючих. Це у кращому випадку, а в гіршому — відчував відверто недобррозичливе ставлення. До того ж, коли у 60-ті роки я починав досліджувати українські теми в Москві, тут майже нічого ще не робилося в цьому напрямі. І ще. Протягом останніх двадцяти років набагато важче стало знайти в московських бібліотеках українську літературу. А у 70-ті роки минулого століття в бібліотеці ім. Леніна можна було отримати на руки будь-яке видання або книжку, надруковані в Україні. Сьогодні ж зв'язки значною мірою втрачено, тому працювати і займатись українською літературою стало важче. Багато для виправлення цієї ситуації сьогодні робить Національний культурний центр України в Москві під керівництвом Володимира Мельниченка. Останні десять років саме Центр став для мене рідним домом.

— 2004 року Ви отримали Національну премію України імені Тараса Шевченка за книжку “Коли забуду тебе, Єрусалиме...” Гоголь і Шевченко. Порівняльно-типологічні студії”. Чим для Вас є ця премія і наскільки вона була очікуваною?

— Для мене це найвища нагорода Української держави, хоча сам факт мого висунення дуже здивував. Другою ж несподіванкою був нічний дзвінок Миколи Жулинського, який повідомив про щойно проведене голосування і присудження мені премії.

— Зрозуміло, що Ви не зупинилися на досягнутому, а продовжили свою роботу, свідченням чого є Ваші наступні праці.

— Так. Я не звик відпочивати. Поки живеш і рухаєшся, треба працювати.

— А з чого починалася Ваша кар'єра в Росії?

— 1961 року мене запросили із Харкова до Москви в “Літературну газету” на посаду заступника головного редактора. Це були часи хрущовської відлиги та складної літературної ситуації. Мою появу у тоді майже опозиційній газеті, зрозуміло, сприйняли досить негативно. Чого це раптом? Невже у нас немає своїх? Тим паче, що “він (тобто, я) ніколи не займався російською літературою”. Утім, протягом чотирьох років на цій посаді я довів свій професіоналізм.

Потім працював у ЦК КПРС завідувачем сектору літератури у відділі культури, тож часу для українознавчих досліджень не було. Тому я попросив перевести мене на посаду консультанта, що дозволило повернутися до наукової роботи.

— Сьогодні читаєте “Літературну газету”?

— Ні. За моїх часів це була єдина і головна газета щодо культури і культурного життя, моральних і соціальних проблем. Тоді публікували дуже гострі нариси, що мали величезний попит. Наприклад, порушувалася проблема зміни течії сибірських річок. Хрущов майже підтримав цю ідею, але ми, залучивши відомих письменників, вдарили в набат і відбили атаку.

— Ви були справжньою четвертою владою?

— У духовному аспекті тодішнього суспільства газета посідала перше місце. Вона була практично єдиною можливістю для інтелектуальної людини якось виявити себе, поставити певні питання. Сьогоднішня “Літературна газета” такого резонансу не має.

— Читаєте сучасну українську періодику?

— Так, передплачую академічний журнал “Слово і час”, газету “Літературна Україна”, де свого часу починав як критик, “Нову українську літературну газету” і “Критику”. А за такими виданнями, як “Газета по-українськи”,

“Дзеркало тижня”, “День”, стежу в Інтернеті.

— Ви вільно володієте комп'ютером та Інтернетом, хоч більшість людей Вашого віку вважають це занадто складним.

— Я з давніх-давен звик до друкарської машинки. І коли з'явився комп'ютер, мені було дуже просто перелаштуватися. Сьогодні навпаки мені дуже важко написати якийсь текст від руки.

— Хто, на Ваш погляд, входить у першу п'ятірку в українській літературі?

— Скажу не тільки про літературу. Безумовно, в кінематографії й драмі Олександр Довженко, серед художників це Михайло Бойчук і Анатолій Петрицький. А Лесь Курбас! У літературі високо ціную Валер'яна Підмогильного, новелістику Григорія Косинки, люблю поезію Павла Тичини і неокласиків. Це просто гроно талантів.

— А що читаєте для душі?

— Найчастіше Євгена Маланюка. Він дуже мені близький своїм залізним віршем, чоловічою силою і наснагою. Він, безумовно, у першій п'ятірці.

— Серед молодого покоління українських письменників назвете когось?

— Я знаю їх менше. Тому не оцінюватиму, а скажу лише про тих, хто мене зацікавив. Серед перспективних вважаю Оксану Забужко, Юрія Андруховича, Євгена Пашковського.

— Ви оптиміст?

— Я скептик. Занадто багато всього бачив у своєму житті. Добре пам'ятаю передвоєнний час, як почалася війна, окупацію, повоєнні роки, голод. Бачив, як люди поведуться в різних ситуаціях. Я не мізантроп, але здоровий скепсис маю.

— Які роки вважаєте для себе золотими?

— Звичайно, молодість. Тоді навіть найскрутніші ситуації сприймав просто. І коли починав подружнє життя, а це було 58 років тому!

— Поділіться секретом такого довгого подружнього життя?

— Та який там секрет? Я ніколи над ним не замислювався. Позналимились ми з майбутньою дружиною у Харківському університеті. Коли я перевівся до Київського університету, переїхали до столиці, жили у кімнаті площею 8 квадратних метрів. Тяжко було. Потім народилися діти.

— Це був оптимістичний період життя?

— Безумовно. Тим більше, що я тоді ще не знав, скільки вони дарують і радощів, і прикрасів.

— Час лікує?

— Не лікує. Треба пам'ятати всі свої вчинки і дії, і добрі, і не дуже. І за останні я себе ганьблю. Ні про що не можна забувати. Ми жили у дуже складні часи. Тому сьогодні здається, що прожив не одне, а кілька життів.

— З ким із великих світу цього особисто знайомі?

— По роботі знав Миколу Бажана, Максим Рильський був моїм опонентом на захисті кандидатської дисертації. Його приїзд був надзвичайною подією для Харківського університету. Знав Володимира Сосюру, бо вчився з його сином. Із Андрієм Малишом був знайомий менше. З Олегом Гончаром у нас були взагалі тісні стосунки, і особисті, й сімейні. Я допомагав надрукувати його роман “Собор” російською мовою в журналі “Дружба народів” тут, у Москві.

— Маєте якусь улюблену українську страву?

— Боюся, що буду банальним. Сало. Я звик до нього, хоч і виріс у місті. Батько працював на заводі, їздив на зміну на сьому годину. Вставав рано. Сніданок завжди був один — яєчня з салом. І з собою він брав сало. На жаль, здоров'я не завжди дозволяє мені його їсти. До речі, нещодавно на базарі побачив немолоду жінку, яка продавала усі українські страви: ковбасу закручену домашню, кров'янку, сальтисон, сало. Виявилось, що вона з Полтавщини. Я, звичайно, купив усього потрошку. Дружина мене трохи лаяла. (Сміється.)

— Після виходу книжки “Просторинь Шевченкового слова” чим будете займатись?

— Перед тим, як розказати про свої плани, хочу подякувати всім, хто доклав зусиль до видання цієї книжки. Володимир Євгеновичу Панченку за прекрасну передмову до книжки. Директору та головному редактору видавництва “Темпора” Юлії Олійник, яка дуже дбайливо поставилася до моєї праці. А також Миколі Григоровичу Жулинському, з яким нас об'єднує багато років чоловічої дружби. І моєму внукові Юркові Барабашу, який хоч і народився у Москві, закінчив тут інститут, поїхав до Києва, опанував українську, зараз працює у видавництві “Темпора” і став дизайнером книжки. Йому її присвячую.

Щодо планів, сподіваюся, що ця книжка вийде і російською. А далі хотілося б знову продовжити шевченкознавчі дослідження, бо Тарас Григорович для нас досі залишається розгорнутою і не прочитаною книгою. Хочу ще торкнутись теми “Українська література після Миколи Гоголя” і чим взагалі був Гоголь для нашої літератури.

Бесіду вела
Ассоль ОВСЯННИКОВА-МЕЛЕНТЬЄВА

“ХТО МИ НАСПРАВДІ?”

Ці слова — поетичні рядки нашого співрозмовника, опубліковані у журналі “Над Бугом і Нарвою”, який упродовж багатьох років читають поціновувачі українського слова Північного Підляшся (нині — Польща). Адже “нашого цвіту по всьому світу...”

— **Звідки Ви родом, Юрію?**

— Народився на Підляшші, колишній периферії Київської землі, пізніше — Володимирівського князівства, по сусідству з Мазовше... Сім років в університеті сидів.

— **Для чого?**

— Бо збирав матеріали до історії і культурної спадщини Закерзоння — території, що залишилася поза межами України. Хочу використати це в своєму журналі, декілька книжок видати про це.

— **Для кого і для чого?**

— Щоб і поляки довідалися про нашу історію, і українці. А взагалі, від сорок четвертого року між Польщею і Україною приводів для конфліктів немає.

— **А яким бачите майбутнє цих двох країн?**

— Я історик, а не футуролог. Сидів по бібліотеках. Вивчав, повторюю, історію Підляшся.

— **І в чому полягає особливість його історії?**

— У тому самому, що й історія Берестейщини. Багато хто переконаний, що місцеві мешканці — це не українці, а білоруси.

— **Тобто немає загрози, що українська ідентичність пробудиться?**

— 1939 року нас узагалі приєднали до Білоруської РСР, хоча Микита Хрущов хотів виступити у ролі збирача українських земель.

— **А що сталося після війни?**

— Після війни трохи людей виїхало. У Більському повіті, у межах Білостоцького воєводства, 80—90 тисяч українців, маю на увазі більш-менш свідомих, залишилися. Акція “Вісла” нас не зачепила.

— **Що Ви досліджуєте? Якими питаннями займаєтеся?**

ЮРІЙ ГАВРИЛЮК: «Я ЛЮДИНА, ЯКА ПИШЕ, А НЕ ГОВОРИТЬ»

Юрій Гаврилюк — історик, якому подобається приїжджати в Україну, зокрема до Львова, щоб “відшукувати записані чорнилом сліди української історії його рідного Підляшся”. На своє прохання розповісти про себе, відбувся словами: “За освітою — історик. З потреби хвилини — редактор і публіцист. З натхнення — трохи письменник, трохи фотограф”. Додам — і поет.

— Ми поставили собі такі завдання. Перше: хто ми насправді? І друге: чому нас переконують, що ми — білоруси?

— **Масте публікації, окрім поезії?**

— Одна з книжок називається “Підляшся: Слідами руського минулого”. Там охоплено Х—XVIII сторіччя. Інша — польською мовою — “Країни руські...”. Десь на 100 сторінок.

— **Яким накладом виходить журнал, який видаєте, — “Над Бугом і Нарвою”?**

— 1600 примірників.

— **Хто його читає?**

— Розповсюджені і над Бугом, і над Нарвою. Ще є три повіти, заселені українською людністю. Є й інтернет-версія.

— **І якою мовою виходить?**

— Переважно — українською.

— **У Холмі ще збереглася пам’ятна дошка Михайлові Грушевському, який там народився 1866 року?**

— Так. Щоправда, не на тому будинку, де це відбулося. Там хочуть навіть пам’ятник Грушевському поставити. Є такі плани.

— **У кого?**

— В Україні. Очевидно, цим буде займатися і МЗС. У вересні

наступного року буде 145-річчя від дня народження Михайла Грушевського. Виділено вже й місце — біля церкви Святого Івана Богослова.

“Я — ЗАВЕЛИКИЙ ОПТИМІСТ”

— **Ваша дружина — Євгенія Жабінська — талановита поетеса, діти йдуть Вашими слідами?**

— Маю двох хлопців і дівчинку. Хлопці студіюють у Кракові (електротехніку) і Варшаві (інформатику). А дочка — ще в лицей, у 10 класі. Наша освіта: шість років — початкова, три роки — гімназія, чотири або п’ять — понадгімназійна освіта.

— **Кілька років тому Ви з групою львівських науковців здійснювали науково-пошукову експедицію.**

— Це було 2005 року. Експедиція, яку організовувало това-

риство “Україна—Світ”. Побували в Холмі, на Підляшші.

— **А в чому полягає національне відродження на теренах, де Ви мешкаєте?**

— Є трошки навчання української мови. Уже впродовж 15 чи 16 років. Скажімо, в Більську є дитячий садок, групи. Є така програма — “До джерел”. Приїжджають народні умільці. Є уроки і в початковій школі, і в гімназії.

— **Як часто?**

— Близько трьох годин на тиждень. У Білостоці є міжшкільна група. Організують і цикл імпрез, наприклад, “Від Петрівки до Пилипівки”. Є і плернерний захід — “Купальські обряди”. Приїжджають колективи з України, Кубані. Є багато імпрез, які роблять польські осередки. Наприклад, “Октава культури” у Білостоці.

— **Як відбулася Ваша перша**

зустріч з творчістю Богдана-Ігоря Антонича?

— Моя перша зустріч із його творчістю відбулась у недалекому від Новиці (село, в якому народився Антонич. — Б. З.) селі Білянка, де влітку 1983 року, після першої “Лемківської ватри”, провів кілька днів у студентській хижі, куди зїжджалася українська молодь з усієї Польщі, переважно з лемківським корінням. Пан Мирослав Чех, тоді студент історії в Ягеллонському університеті, згодом посол-українець польського сейму, читав пристрасно вірші Богдана-Ігоря Антонича. Потім у Кракові, у бібліотеці, знайшов його вірші в перекладі польською. Почав шукати — і знайшов твори Антонича в якомусь американському виданні вже українською мовою. Згодом 1987-го видав підпільно журнал “Основи”, де передрукував есе Антонича про мистецтво.

— **У Олександра Олеся є вірш, у якому рефреном звучить такий рядок: “Європа мовчала...”. Йдеться і про те, коли вона “вся сходилла кров’ю”, і “з катлами боролась”, і “з голоду згубила слова”, і “її лаги моглию стала”. Поет писав ці рядки 1931 року. Як Ви думаєте, чому Європа мовчала? По суті, мовчить і досі — але вже в іншій ситуації?**

— Є три моральні категорії: добро, зло і політика... Руська земля перестала бути політичною категорією, а стала — територією. І спроба повернути її назад на мапу не така легка, як здається.

— **Що Ви хотіли б сказати читачам?**

— Краще більше слухати, аніж говорити. Приїжджай в Україну не для повчання, а щоб подивитися, послухати, посидіти в архіві чи в бібліотеці. А потім свої передумовання записати в зошит. Я людина, яка пише, а не говорить.

Спілкувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК

Галина КИРПА

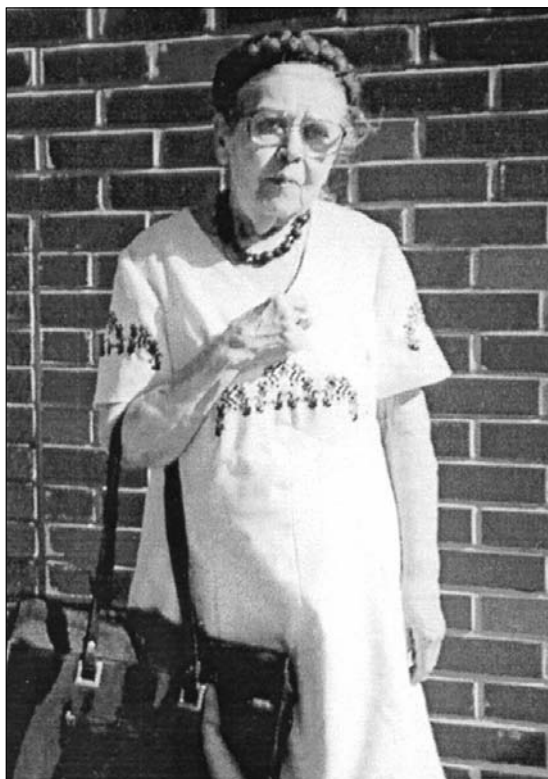
У канадському місті Лондоні за кілька годин їзди автомобілем від Торонто стоїть ошатний будинок — такий, яких безліч у Західній Україні. Господиня того будинку — українська письменниця Леся Храплива-Шур. Та вона не просто господиня, а трішки чарівниця, — недарма в її оселі живе добрий український дух. Привезла його туди пані Леся зі свого рідного Львова, де народилася (1927) і де минали її дитячі літа. Назавжди вона лишилася львів’янкою, дарма, що вже так багато років мешкає на чужині. Коли ж Леся Храплива відвідала вже незалежну Україну, Львів прийняв її як рідну дочку. А рідну тому, що вона про нього ніколи не забувала. Скільки разів улюблене місто оживало в її творах!

І хоч довелося Лесі Храпливій поблукати по світах (Німеччина, Америка, Канада), та на всіх шляхах оберегом стояв отой добрий український дух. Він ніде не давав їй забувати землі батьків.

Отож дитинство Лесі Храпливої минуло у Львові. Тут і вчилася, трішки в Холмі, а вже по Другій світовій війні (виїхала з України сімнадцятилітньою) студіювала медицину та біологію в Німеччині. Але душа дівчини тягнулася до слова.

Після Німеччини країною проживання стала Америка. У Нью-Йорку Леся Храплива простудіювала україністику при Інституті Наукового Товариства імені Т. Г. Шевченка. Звідтоді не полишала ні викладацької, ні літературної роботи. Залюбки працювала з дітьми в організації “Пласт” (сама була пластункою ще зі Львова). Шіс-

ЇЇ ЗНАЮТЬ І ЧИТАЮТЬ У РІДНОМУ КРАЮ...

надцять років Леся Храплива видавала для малят-новаків журнал “Готуйсь”. Той журнал виховав не одне покоління українців на чужині.

Переїхавши до Канади, Леся Храплива викладала на курсах українознавства, очо-

лювала (як перед тим відомі письменники Юрій Тищенко-Сірий, Богдан Гошовський, Ольга Мак, Іван Боднарчук, Антоніна Горохович) Об’єднання Працівників Літератури для Дітей і Молоді (ОПЛДМ), допомагала в церковних справах, опікувалася поширенням українських видань у світі, перевиданнями та пересилкою їх до шкіл та бібліотек в Україну, а з 1990 року працювала і у Світовій Координаційній Виховно-Освітній Раді при Світовому Конгресі Вільних Українців, де взяла на себе редагування бюлетеня для освітян “Відгукніться!”

Звісно, найдорожчим для Лесі Храпливої є власна творчість, що не вміщається в ті 17 книжечок, які письменниця видала в Німеччині, Канаді й Америці. Для дорослого читача вона видала єдину збірку віршів “Далеким і близьким”, все решта — книжки для дітей. Її збірка оповідань “Вітер з України”, захопливі повісті “Козак Невмирака”, “Отаман Воля”, “Чародійне авто” полюбiliся українським дітям на різних континентах світу. Часто письменниця виступала

в пресі зі статтями на тему літератури для дітей, аргументуючи свій вибір цього жанру. “Дитяча література чи, точніше, література для дітей, — це нерозривна й ніяк не маловажлива частина літератури кожного народу. Книжка готує дитину вже від най-

молодшого віку до читання та належного сприймання написаного. Чим ретельніше підготовлена до нього людина, тим краще зуміє сприймати скарби літератури свого народу і з’єднати її зі своєю національною спадщиною. Бо вмільний та зацікавлений читач так само необхідний у процесі творення літератури народу, як і творець її — письменник, поет, критик”. Варто згадати, що книжка “Українські народні звичаї в сучасному побуті” (зі словничком українських імен) вже двічі була перевидана в Україні, й тепер її знайти неможливо, — вона дуже швидко розійшлася, оскільки стала своєрідним підручником із народознавства в перші роки незалежності. Цінні для нашого читача й ще дві книжки — декламатор “На весь Божий рік” (з витинанками самої авторки) та збірка для найменших читачів “Писанка українським дітям”, що вийшла двома виданнями на чужині й третім — у Києві, в чудовому мистецькому оформленні видатного українського еміграційного художника Петра Андрусівка.

В одному з листів Леся Храплива пише: “Чи могла б бути більша мрія для нас, емігрантів, як те, щоб нас знали й читали в рідному краю?!” І от у нас на очах мрія наших земляків-емігрантів здійснюється. Відстань між нами дедалі зменшується, й помалу ми стаємо однією літературною родиною. Ім’я Лесі Храпливої в цій родині є взірцем самовідданості, працелюбності й повсякчасної небайдужості до всіх викликів часу, що досі постають перед Україною.

ЯК У ВЕЛИКІЙ РОДИНІ

Директор геріатричного пансіонату **Антоніна УРБАНОВСЬКА** зустріла не дуже охоче. Говорить: “Ось приходять репортери з телебачення, скажу фразу: “У нас багато фруктів. Зараз їх немає”. То вони першу фразу виріжуть і зроблять усе, щоб репортаж був негативним”. Однак дізнавшись про ширі наміри “Слова Просвіти”, подобрилася й захотіла поділитися багаторічним досвідом роботи з літніми людьми, адже в системі соціального захисту працює 35 років.

— **Антоніно Михайлівно, як нині живе пансіонат? Хто допомагає?**

— Труднощі у нас такі, як у всій державі: важко, але виживаємо. Молодих волонтерів немає, адже молоді не звикли думати, що вони будуть старими і, можливо, перебуватимуть у такому закладі. Спонсорів немає. Нам переважно допомагають релігійні організації, які піклуються про лежачих хворих, проводять концерти.

— **Чи обмінюється досвідом із зарубіжними колегами?**

— Була у геріатричних установах Німеччини й Польщі. Обміну досвідом не може бути, бо в нас абсолютно різні матеріальні умови, рівень медичного обладнання, фінансування — нам до них ще далеко.

Хоча у нашому пансіонаті були представники всіх європейських країн, які оцінили наші умови проживання набагато вище, ніж їхні, бо в середньому у Європі проживання у подібному пансіонаті коштує від 5 тисяч євро на місяць. Для того, щоб людина пішла в такий, як наш, пансіонат, вона повинна бути забезпеченою.

У них немає державних геріатричних установ, вони належать приватним особам, а в Німеччині, наприклад, більшість закладів для літніх належать церковним приходам.

На сьогодні у нас побутові умови й харчування на належному рівні, а медичне обладнання — ні.

— **Мабуть, літні люди найбільше страждають від самотності й браку спілкування?**

— Одинокі люди, які приходять у пансіонат, не думають про спілкування, адже воно для них не головне. У багатьох із них ще залишилося “совкове” бачення — ми заробили і нам винні.

У нас є великий актовий зал на 320 місць, де кілька разів на місяць проходять концерти і лекції, і якщо там є 30—50 осіб, то вже добре. Літнім людям це нецікаво, можливо, ще й тому, що в кожній кімнаті є телевізор із супутниковою антеною.

Люди йдуть до нашого закладу не для спілкування, а тому, що не можуть себе обслуговувати, приготувати собі поїсти, не вистачає коштів жити самому. Сумно, коли тобі 80 років, а ти постійно перебуваєш у закритому приміщенні і не можеш самотійно спуститися на перший поверх.

Інші потрапляють до нас через сімейні конфлікти, бо не можуть жити із членами родини. Трапляються конфлікти й тут, між мешканцями пансіонату, адже у кожного свої інтереси, вподобання, за рівнем освіти, за політичними поглядами вони різні. Буває, що після виборів по три місяці один із одним не розмовляють. У пансіонаті є літні люди, які зловживають алкогольними напоями, звідси багато проблем і сварок.

Є певна активна частина літніх людей, які чимось цікавляться, щось роблять, а є зовсім пасивні, яких нічого не цікавить. У нас, як у великій родині — всі різні.

У Європі ж у геріатричних закладах мешканці не сидять просто так, а чимось зайняті, щось роблять, мають якісь інтереси. Наших людей дуже важко розворушити, залучити до роботи. Територія пансіонату — 4 гектари, щотижня є що прибирати, але літні люди неохоче до цього долучаються.

— **Розкажіть, із яких родин приходять до пансіонату літні люди?**

Спокій... Неквапливість... Саме ці слова спали на думку, коли потрапила на територію столичного геріатричного пансіонату. Він розташований у Святошинському районі. Біля воріт — зупинка автобуса, недалеко — лісопаркова зона, а через дорогу — величезна новобудова, з плакатів якої усміхаються зірки, запрошуючи купувати нові квартири.

Пансіонат побудований 1992 року. Він — стаціонарна соціально-медична установа для постійного проживання громадян похилого віку, ветеранів війни та праці, інвалідів, які потребують стороннього догляду, побутового й медичного обслуговування. Зараховують до пансіонату тільки киян згідно з путівкою Головного управління соціального захисту населення м. Києва.

— У такі заклади людина від гарного життя і гарної родини не приходять. Це в Європі споконвічно заведено, що діти живуть окремо від батьків і батьки за власним бажанням ідуть у геріатричні заклади, де гарно живуть. У слов'ян діти живуть із батьками й доглядають за ними.

У нашому пансіонаті небагато тих, у кого є діти. Із щасливих сімей дуже мало, здебільшого це пенсіонери, яких немає на кого залишити, а діти дуже зайняті. Багато тих, чий сини і доньки виїхали за кордон, а вони не погодилися з ними переїхати. Інші — з різних причин одинокі літні люди віком до 96 років.

Чоловіків у нас значно менше, ніж жінок, тому вони відчувають особливу жіночу увагу. У нас 108 підопічних — лежачі, які не можуть себе обслуговувати, не виходять з кімнати або пересуваються на візках.

Хочу наголосити: в багатьох одне слово “дім-інтернат” викликає негатив, мовляв, краще я вдома помру з голоду, ніж туди піду. Звикли, що колись в інтернатах жили по п'ятеро в кімнаті, носили однаковий одяг, але цього давно немає. Зараз зовсім інші умови проживання.

— **Антоніно Михайлівно, розкажіть про розпорядок дня й умови проживання літніх людей.**

— Ми наближаємо проживання до домашніх умов, не ставимо жодних рамок, розпорядку немає.

Усі чотири поверхи пансіонату абсолютно однакові. Він ділиться на два корпуси: на одному живуть люди, які можуть самотійно себе обслуговувати, а на другому — лежачі. Кожен має свою кімнату: для одного — 13,5 метра, для двох — 18. У нас живе багато сімейних пар. У кожній кімнаті балкон, ванна кімната. На кожному поверсі кімната відпочинку, кухня.

Підопічні отримують цілодобове медичне обслуговуван-

ня. У пансіонаті функціонують кабінети лікувальної фізкультури, масажу, фізіотерапії, функціональної діагностики, спелеотерапії, лабораторія, аптека.

Протягом дня пенсіонери займаються тим, чим хочуть. Хтось їде в місто, хтось відпочиває. Але коли людина їде на кілька днів до рідних, то пише заяву, щоб ми знали, де вона знаходиться. Маємо мікроавтобус, щоб возити літніх людей на екскурсії, до міста по покупки.

Разом із Антоніною Михайлівною робимо екскурсію геріатричним пансіонатом. Йдемо на кухню. Харчування розписано чітко: о 9 годині — сніданок, о 12 — другий сніданок, о 14 — обід, о 16 — полудник, о 18 — вечеря. Є меню звичайне та дієтичне. Розписані дні народження всіх мешканців, щоб на свято привітати, спекти пиріг.

Біля входу до їдальні бачимо цікавий стенд, де вказано, у якому одязі заходити, такий собі дрес-код. “У нас є молоді інваліди, які ходять у їдальню у шортах. Літні люди дратуються, — говорить директор пансіонату. — За цим слідкує місцеве самоврядування, вони ведуть свій журнал”.

Ходимо по пансіонаті, заходимо до сімейної пари. Привітна жінка займається розсадою на балконі. Леонід Іванович і Віра Терентіївна живуть тут уже п'ять років. Він — кандидат біологічних наук, вона — агроном вищої категорії. Віра Терентіївна розповідає: “Пішли на пенсію, захворіли, після операції на серці чоловік став слабим, і я сильно хворію, тому вирішили піти в пансіонат. Мали дачу, але щороку все складніше за нею доглядати, тому туди не їздиво. Підтримуємо здоров'я тут, де нам допомагають кваліфіковані лікарі й отримуємо якісну консультацію”.

Леонід Іванович доповнює розповідь дружини: “Годують нас нормально. Зав-

жди дають апельсини. Щодня овочі, соки. Хто хоче займатися на грядочці, тому виділяють землю. Моя дружина любить квіти, ми разом пораємося на землі. Маємо сотку. Тюльпани вирощуємо, крокуси, шорстку пригортаємо мешканців пансіонату свіжими огірочками”.

Йдемо далі. Літні люди поволі збираються — скоро обід. Заходимо в кімнату до голови культурно-побутової комісії Маргарити Михайлівни. Вона раніше працювала викладачем російської мови, а зараз активно допомагає адміністрації в організації вільного часу літніх людей. Розповідає про те, чим займаються мешканці пансіонату: “Намагаємося підтримувати дружню атмосферу, мирно вирішувати конфліктні ситуації. Маємо план роботи, розподіляємо обов'язки. Не всі літні люди діяльні. Є й у 88 років дуже активні, є 70-літні пасивні. Активність залежить не від віку, а від людини. Традиційно відвідуємо виставки квітів, їздиво на екскурсії, зокрема були у Пирогові, на страусиній фермі, у місцях бойової слави тощо. Часто ходимо в театри на цікаві вистави. У бібліотеці показуємо кінофільми. Ентузіасти проводять лекційно-концерти на різні теми, є години поезії. До кожного свята готуємо цікаву культурну програму”.

Особлива гордість мешканців геріатричного пансіонату — велика бібліотека, яка часто є місцем знайомств і зустрічей. Заступник директора Анатолій Васильович розповідає: “Ось нещодавно одна приватна особа подарувала нам понад 500 книг. Книжки дарують часто, але ми до цього підходимо вибірково — нам непотрібного не треба. Беремо лише ті, які користуватимуться попитом у літніх людей, а не припадуть пилом на полицях. Мешканці пансіонату читають детективи, любовні романи, цікавляться історіями із життя відомих людей”.

Також Анатолій Васильович розповів, що тримати тварин мешканцям пансіонату заборонено: “Але інколи, коли літня людина просить, не забороняємо котів”.

Вийшовши на балкон, насолодилася гарним краєвидом — усе тоне в зелені, територія геріатричного пансіонату прибрана й акуратна. Помітила, як впевнено біля двох бабусь, які прогулюються і жваво спілкуються між собою, походить чорний кіт. Трохи далі на сонечку вигрівається сірий.

Залишаючи пансіонат, поринула у роздуми: у швидкоплинному русі часу великою мудрістю кожного є уміння з вдячністю приймати свій вік, дивитися на життя по-філософському, без надрику і з легкою усмішкою на обличчі.

Спілкувалася
Наталія АНТОНЮК

— *Вельмишановний Євгене Деонізовичу, перше, що вражає кожного, хто переступає поріг Національної академії Служби безпеки України — це патріотичний творчий дух, який панує у виховному й навчальному процесі, і передовсім велика повага до українського Слова. Думаю, не тільки мені цікаво почути від Вас — очільника єдиного в Україні за своєрідною професійною спрямованістю вищого навчального закладу — про те, як його науково-педагогічний та офіцерський склад вирішує таку животно-репетну проблему державного значення, як вивчення української мови, і загалом дотримується законодавства України про мови...*

— Помиляються ті, хто думає, що в навчальному закладі Служби безпеки мало дбають про українську мову чи неналежно виконують “Закон про мову”. Так-от, підкреслю, ми просто цього не можемо собі дозволити. Тому що, по-перше, знання української мови — одна з ознак високої професійності офіцера спецслужби, подруге, — чи не головний чинник виховання патріотичної, духовно багатої особистості, свідомої своєї причетності до долі рідної землі. Усі ми пам’ятаємо геніальні рядки незабутнього Василя Симоненка: “Доки мова для внуків звучить солов’їно, і дзвенить, мов кришталь, мов трава степова, ти не вмиш, ти не вмиш, Україно, не загине народ, що в негоду співа”.

Тож немає нічого дивного в тому, що в Національній академії Служби безпеки України курсанти — майбутні оперативні співробітники та референти-перекладачі — глибоко й цілеспрямовано опановують культурні надбання українського народу, зокрема набутки ділового мовлення та новітнього літературного слова. Звичайно, велика заслуга в цьому кафедри українського ділового мовлення, яку очолює професор Людмила Георгіївна Погиба. Завдяки працівникам кафедри українську мову з великою любов’ю на високому фаховому рівні й вивчають в Академії СБУ.

— *Ось переді мною по-сучасному яскраво оформлений підручник “Українська мова фахового спрямування”. Автори — співробітники кафедри українського ділового мовлення Вашого вишу. І це дуже приємно, адже ми маємо серйозні проблеми з українською мовою і мовленням на всіх рівнях.*

— Сьогодні Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України порушує питання про забезпечення студентів, курсантів, слухачів вищих навчальних закладів навчально-методичною літературою, створеною силами науково-педагогічного складу навчального закладу. У нашій Академії СБУ це практикується давно. Щодо підручника “Українська мова фахового спрямування”, авторами якого є працівники кафедри ділового мовлення Людмила Георгіївна Погиба, Тетяна Олександрівна Грибніченко, Лариса Миколаївна Голіченко, то він вийшов друком у видавництві “Кондор”, звичайно, під грифом Міністерства освіти та науки України, і рекомендований як підручник для широкого кола вітчизняних вищих і середніх спеціальних закладів різного фахового спрямування, а також факультетів українстики закордонних вишів.

Для вихованців Академії, серед яких курсанти, слухачі й ті, хто проходить у нас перепідготовку, підручник уже став настільною книгою. За ним вони вивчають і

мовне законодавство, і мовну політику, і секрети професійної комунікації, і культуру мови та усного спілкування, і ведення документації, етикет службового листування і навіть таємниці перекладу та редагування, вчать писати наукові роботи і вести публічні дискусії. Так що підручник не залежується на полицях бібліотеки. Як й інші навчально-методичні напрацювання кафедри, що теж мають гриф Міністерства, наприклад, навчальний посібник “Складання ділових паперів. Практикум” (Погиба Л. Г., Грибніченко Т. О., Баган М. П.), який витримав уже друге перевидання у видавництві “Либідь”; “Збірник диктантів з української мови

Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика дуже популярний серед наших вихованців. Маємо й переможців. Так, творчу роботу про історичне минуле України курсантки Марії Назаренко відзначено дипломом та буде надруковано у збірнику авторів-переможців. У нашому навчальному закладі відбувається чимало різних і цікавих літературно-творчих заходів.

— *Чого справді не було в історії Академії СБУ попередніх років, то це курсантів-лауреатів престижних літературних премій. Чи не так?*

— Так. Цього справді не було аж до 4 квітня 2011 року, коли в приміщенні Національної спілки

— *Я була головною журі академічного літературного конкурсу “Вогонь в одязі слова”, який відбувся в Національній академії Служби безпеки України навесні цього року. І хочу сказати, що приємно вражена творчим потенціалом учасників, які виступали у трьох номінаціях: поезія, проза і публіцистично-наукові статті. На мій погляд, дуже цінною особливістю цього конкурсу є те, що в доробку майже кожного з його учасників поважне місце посідає патріотична, громадянська тематика. Це добрий знак, бо він свідчить, що молоді автори — майбутні відповідальні працівники свідомі того, що “поет... в Україні — більше як поет”, і так буде зав-*

Слово”, зокрема стаття Романа Стецишина про державну мову України “Доки живе мова, живе народ. Гине мова — гине народ”. Аспірант Ярослав Скорик після зустрічі в Академії з драматургом В. Герасимчуком написав критичну статтю про його твір під назвою “Драма В. Герасимчука “Андрій Шептицький”, що була опублікована в газеті “Слово Просвіти”. Випускниця 2010 року Валерія Довгаль підготувала рецензію на збірку поезій співробітника Академії Й. Осецького. Статті курсантів Валерії Олондар та Марії Назаренко друкувала газета “Природа й суспільство”. Побачив світ підготовлений кафедрою українського ділового мовлення збірник “Студентські студії”, присвячений темі “Як тебе не любити, Києве мій”. Видавництво “Книга” опублікувало збірку поезій випускника Академії, неодноразового переможця творчих конкурсів Миколи Буркацького під назвою “Другие берега” (російськи та українськи поезії).

— *Чи правда, що особливо популярні в Академії літературно-просвітницькі періодичні видання?*

— Загалом увесь особовий склад Академії має можливість регулярно дізнаватися про літературні новинки з газет “Літературна Україна”, “Українська літературна газета”, “Слово Просвіти”, “Українське Слово” та журналу “Сучасність”. Наш навчальний заклад передплачує ці часописи вже не перший рік, є вони в його бібліотеці, і, як мені відомо, дуже популярні серед студентської молоді.

— *До слова: чи не плануєте самі видавати чи то академічний журнал, чи газету, як це роблять інші ВНЗ, зокрема Національна академія управління?*

— Колектив Академії над цим думав. Вивчали досвід видання газет у кращих вишах м. Києва. Наша специфіка пов’язана, зокрема, з обмежувальними можливостями службової інформації, що циркулює в навчальному закладі, і знайде своє відображення у майбутньому виданні, яке має умовну назву “Академія. Від “А” до “Я”.

— *Гарна ідея... Наскільки мені відомо, великого значення у виховному й навчальному процесі Ви надаєте організації різних літературно-мистецьких свят...*

— У березні 2011 року ми відзначали Міжнародний день рідної мови та 150-річчя від дня перепоховання Тараса Шевченка. У рамках урочистостей відбулася науково-практична конференція курсантів з участю відомого письменника П. Перебийноса, мовно-літературна вікторина на кращого знавця творчої спадщини Т. Шевченка, конкурс читців поетичних творів, літературний вечір-реквієм пам’яті Великого Кобзаря, які стали потужною формою патріотичного й естетичного виховання майбутніх співробітників Служби безпеки України.

Логічним доповненням літературно-творчої роботи, що проводиться в Національній академії, є відвідування пам’ятних місць, пов’язаних із життям та діяльністю видатних постатей української культури. Навесні цього року курсанти старших курсів укотре піднялися на Чернечу гору, де поклалися могили Тараса Шевченка, побували в Успенському соборі на панахиді по великому українському поету. Відвідали перший народний музей Кобзаря. Неквапно оглядаючи експонати, зворушені

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СБУ: ЯК ФОРМУЄТЬСЯ ОСОБИСТІСНИЙ І ДУХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МАЙБУТНІХ КОНТРРОЗВІДНИКІВ

Мій співрозмовник — генерал-майор Євген Деонізович СКУЛИШ, заслужений юрист України, доктор юридичних наук, ректор Національної академії Служби безпеки України. Статечність і сивина, внутрішня зібраність і вишукана приязність свідчать про його великий професійний і життєвий досвід. Переконавшись, що це людина діла, але і слова. Саме про те, як шанують українське слово майбутні контррозвідники, я й повела розмову з ректором Академії.

для вищих навчальних закладів” (Грибніченко Т. О., Погиба Л. Г., Шкурятяна Н. Г.), матеріали якого відзначає високий патріотизм, допомагають набутти не тільки належної мовної підготовки, а й підвищити загальну ерудованість. І це я кажу не задля красного слівця: до нас приходять вчитися різні діти, з різним рівнем знання української мови. А випускаємо ми людей високоосвічених, ерудованих, знавців державної мови. Підтвердженням цього є схвальні відгуки, які надходять від практичних співробітників Служби безпеки. Мені як керівникові Академії особливо приємно, що колектив кафедри ділового мовлення одержує нові замовлення на укладання фахових посібників філологічного профілю.

— *А як Національна академія Служби безпеки України виконує “Закон про мови в Україні”?*

— І керівництво нашого навчального закладу, і викладацький колектив — усі ми дбаємо про те, щоб курсанти досконало володіли державною мовою, а також мовами національних меншин, не забуваємо і про вивчення іноземних мов. Тому цього року запровадили в навчальний процес вивчення не тільки європейських, а й східних мов. Так, окрім англійської, німецької, французької, курсанти вивчають арабську, турецьку, китайську, перську... Думаємо цей перелік поповнювати.

— *Якщо не секрет, якою мовою спілкуються між собою викладачі і, звичайно, вихованці Академії?*

— Однозначно — державною українською.

— *Для мене стало несподіванкою, звісно, присмюну, те, що курсанти і студенти Академії СБУ беруть участь у Міжнародних конкурсах з української мови імені П. Яцика...*

— І то вже десять років посіпіль. Без перебільшення, саме

письменників України відбулася церемонія урочистого вручення дипломів переможцям престижної Міжнародної українсько-німецької літературної премії імені Олеса Гончара.

Серед лауреатів цієї премії і Алла Адамович, курсант Національної академії Служби безпеки України, відзначена дипломом за літературознавче дослідження “Олесь Гончар — повпред миру”. Також вона удостоєна заохочувальної премії Всеукраїнського Фонду відродження видатних пам’яток історико-архітектурної спадщини ім. Олеса Гончара за “великий внесок у дослідження творчості Олеса Гончара, самостійне, зріле, незалежне мислення в оцінці його спадщини”. Слова подяки засновникам і організаторам премії майбутній перекладач виголосила українською та німецькою мовами.

Також цього року на конкурсі “Молодих регіонів” Голосіївського району м. Києва були відзначені роботи курсантів Ольги Лисак та Андрія Бессараба на тему “Пишаюся тим, що я — українець (українка)”. Наші випускники Валерія Заніна та Марина Тиква стали переможцями конкурсу Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України — “Історія мого села”, а їхні роботи були надруковані в газеті “Українське Слово”. Крім того, в Академії проходять внутрішні літературні й творчі конкурси серед студентів і викладачів... Стилістичну правність мовлення Олени Соболевої відзначили у квітні 2010 року дипломом на Всеукраїнській студентській олімпіаді з української мови (м. Чернівці). Схвальні відгуки про поетичні обдарування наших курсантів Олени Соболевої, Валерії Олондар, Вікторії Цвірчак, Ганни Шмоткіної ми чули від усіх митців, які побували у нас у гостях.

жди, і саме вони готові продовжувати цю славну гуманістичну традицію вітчизняної літератури.

Особливо мене вразив високий художній рівень і глибина осмислення ролі митця у всі епохи в роботі Олени Лосєвої “Лист до Івана Франка”. Сподобалось і те, що конкурсанти не тільки пишуть власні твори, а й перекладають світову поезію. Серед відзначених робіт є і високохудожня філософська проза, і добірки поезій, які вже можна вважати рукописами майбутніх книжок.

Висновок та слушні поради журі враховано. Усі учасники й переможці конкурсу “Вогонь в одязі слова” нагороджені дипломами та грамотами.

— *Звичайно, ці здобутки — результат великої і систематичної роботи, яку проводять, і то не один рік, із творчою студентською молоддю Академії.*

— Звичайно. Ось уже 15 років у Національній академії Служби безпеки України працює літературна студія курсантів і викладачів. Діяльність гуртка спрямована на розвиток творчих обдарувань, формування активної життєвої позиції наших вихованців, надання допомоги в підготовці публікацій та проведенні поетичних досліджень. Статті курсантів Костянтина Мазка, Володимира Журби, Інни Верьовкіної, Юлії Авраменко та інших — про сучасну молодь, проблеми батьків і дітей, патріотичні почуття, пошану до рідної мови. Це і рецензії, надруковані протягом останніх років у газеті-тижневику “Українське

ТАРАСОВІЙ СВІТЛИЦІ — 20 РОКІВ

курсанти затримувалися біля Тарасових особистих речей, власноруч написаних документів, портретів, колекцій виданих у різні роки “Кобзарів”.

Загальне враження, емоційний стан, спілкування курсантів між собою красномовно й переконливо свідчили, що ім'я Тараса Шевченка для кожного з них є дороговказом у житті й подальшій службовій діяльності офіцера спецслужби, надихаючим прикладом служіння інтересам державної безпеки України. Поет назавжди залишиться виразником одвічних сподівань українського народу.

— *Чути такі слова від офіцера спецслужб... чималого варті. Євгене Деонісійовичу, Ви мене зворушили до глибини душі, і не тільки пістетним ставленням до Тараса Григоровича. Адже знаю: сьогодні, коли національно свідомою творча еліта занепокоєна тим, що українська мова й література опинилися на задвірках освіти в Україні, саме в Академії СБУ українська література у фаворі, а її вивчення — на висоті. За що Вам особисто велике спасибі.*

— На мою думку, особливо важливим фактором впливу на формування естетичних смаків у курсантів є зустрічі з майстрами красного слова. І тому ми з радістю запрошуємо до себе письменників. Лише за останній рік у Національній академії Служби безпеки України побувало письменників, публіцистів, мовознавців і літературознавців більше, ніж за всі роки існування Академії СБУ. Цікавими були зустрічі з лауреатами Шевченківської премії Михайлом Слабошпицьким, Петром Перебийносом, головним редактором журналу “Київ” Віктором Барановим і редактором “Української літературної газети” Михайлом Сидоржевським, із драматургом Валерієм Герасимчуком, поетесама Тетяною Домашенко і Наталею Клименко — директором Національного музею Тараса Шевченка в Києві, доктором фізико-математичних наук, поліглотом-перекладачем Іваном Дзюбом. Та й Ваші, Галино Тимофіївно, розмови з нашими курсантами про величність і значення української мови, збереження її чистоти залишили слід у їхніх душах.

Широ кажучи, керівний і педагогічний колектив Академії докладає всіх зусиль, щоб українська мова й література не почувалися на задвірках навчального процесу. Наші курсанти не тільки зустрічаються з українськими сучасними письменниками, а й читають їхні твори. Їм добре відомі імена патріархів сучасної української літератури, лауреатів Шевченківської премії Анатолія Димарова, Юрія Мушкетика, Бориса Олійника, Павла Мовчана, Юрія Шербака, Євгена Пашковського, Марії Матіос, Любові Голоти, знайомі з творами прозаїків Галини Тарасюк, Євгенії Кононенко, Ірен Роздобудько, драматургів Ярослава Стельмаха, Валерія Герасимчука, Василя Фольварочного, поетів Миколи Луківа, Вадима Крищенка, Юрія Рибчинського, Павла Вольвача та інших. Вивчають вони і творчість Василя Стуса, Івана Світличного, представників української діаспори. Знають наші курсанти і про літературні школи: київську, нью-йоркську, галицьку, житомирську. Така обізнаність дозволяє осмислювати дійсність у координатах національних чеснот, місце і призна-

чення людини на перетині часу та простору у веремії неспокійного сьогодення. Гадаю, що фаховий підготовці наших референтів-перекладачів можуть позаздрити студенти найпрестижніших філологічних вишів.

— *І це справді так. Останнім часом в Академії народилася ще одна гарна традиція: відвідувати історичні місця України.*

— Започаткував цю справді гарну традицію полковник Віктор Петрович Гуйван. Наші курсанти вже побували в гетьманській столиці Батурині, в Чигирині та інших місцях козацької слави. Крім того, взяли за звичай привозити звідти деревце і висаджувати у нашому парку слави. Так-от: уже росте в цьому парку на подвір'ї Академії СБУ дубок із Чигирини і горобина з Батурина. Думаю, скоро зазеленіє тут і карпатська смерека, тим більше, що наші викладачі й курсанти напередодні Дня Конституції вже підкорили й Говерлу — священну гору українців.

— *Як мені відомо, Ви з Віктором Петровичем Гуйваном родом із Буковини, благословенного краю, де й нині свято шанують народні традиції. Чи правда, що цього року в Академії СБУ ознайомилися з буковинською Маланкою, народним святом перебері, яке особливо яскраво й розкішно відбувається напередодні Старого Нового року тільки у Вашківцях Вишницького району Чернівецької області та подивитися на яке щороку після Різдва з'їжджається пів-Києва і чверть світу?*

— Було таке і непогано було... Бачите, у нас в Академії навчається дуже багато талановитої молоді, яка не тільки вмє писати, співати, грати, а й цікавиться народними традиціями. Та й серед викладачів чимало шанувальників народних традицій. Але не всі вони, особливо мешканці міст і вищіді зі східних і південних областей, знають ці звичаї та народні обряди: не скрізь, на жаль, вони й збереглися так, як на Заході України. Тож чому б нам із такими талановитими молодими силами не спробувати відродити народні свята в стінах Академії? Особливо велике враження, кажуть, наша Маланка справила на працівників Солом'янської райдержадміністрації. І це ще одне підтвердження того, що шанування прадідівських традицій, давніх звичаїв свого народу — теж один із дуже дієвих чинників формування гармонійної, патріотичної особистості, високоморального фахівця, людини з великої букви, якими ми прагнемо виховати українських контррозвідників.

— *Успіхів Вам, Євгене Деонісійовичу, у цій святій державній справі, снаги й здоров'я, і дякую за таку щирі і пізнавальну розмову.*

— А Вам дякую за увагу, яку привернули до нашого навчального закладу.

Залишаючи ошатні приміщення Національної академії, її гостинного господаря, привітних співробітників, переконуюсь, що український народ має оптимістичне майбутнє, якщо на сторожі безпеки України стоять люди державницького мислення, патріоти і професіонали, щиро залюблені в народні звичаї і традиції, прихильні до українського слова, перейняті турботою про розвиток національної культури і зміцнення українського Духу.

Спілкувалася
Галина ТАРАСЮК

Раїса ТАНАНА,
завідувач відділу
Шевченківського національного заповідника, заслужений працівник культури України

3 серпня минуло 20 років відтоді, як на території Шевченківського національного заповідника в Каневі було відновлено перший народний музей Кобзаря — Тарасову світлицю в хатині довголітнього охоронця Шевченкової могили Івана Олексійовича Ядловського. Цієї події наукові співробітники музею чекали давно.

Нарешті, в зв'язку з підготовкою до 175-ї річниці від дня народження Т. Шевченка, Рада Міністрів України 1987 року ухвалила постанову “Про додаткові заходи щодо благоустрою пам'ятних місць, пов'язаних із життям і діяльністю Т. Шевченка”. В одному з її пунктів передбачено відновлення на території Шевченківського національного заповідника Тарасової світлиці. Над проектом працювала група архітекторів Київського науково-дослідного інституту під керівництвом доктора архітектури Ю. Ф. Хохла. Кошти на будівництво дало Товариство охорони пам'яток історії та культури, очолюване тоді академіком П. Т. Троньком.

Але відбудувати хату на тому місці, де вона колись стояла, було вже неможливо. Вирішили відновити її за сучасним музеєм, неподалік від могили І. О. Ядловського.

Майстри звели хату та вкрили її соломою. А обмазували, за українським звичаєм, — толокою. На “валькування” хати запросили добрих друзів музею, шанувальників Т. Шевченка.

Урочисте відкриття відбулося 3 серпня 1991 року. А через кілька днів Митрополит Київський і всієї України Філарет освятив хатину.

Усе тут, як і колись. Сини розділяють її на дві половини. У лівій — Тарасова світлиця. У правій — кімната, в якій колись жив із родиною Іван Олексійович.

Більшість речей у кімнаті доглядача — меморіальні. Серед них: самовари, з яких колись Іван Олексійович пригощав людей запашним чаєм із польових трав; мідний кухоль, у якому він давав поетовим шанувальникам воду; круглий стільчик, на якому доглядача могили Шевченка любив майструвати, тощо. Усі ці речі передали сюди його нащадки. Представлено низку світлин, на яких можна бачити Івана Олексійовича за роботою: плете на ганку ятір, вирізає ковганки. Автор цих світлин — відомий український художник, палкий шанувальник Т. Шевченка Н. Х. Онацький.

У Тарасовій світлиці відновлено експозицію часів 1912 року. До наших днів зберігся великий, по-мистецькому оформлений металевий вінок, який поклав на могилу Т. Шевченка актор Московського художнього театру Георгій Бурджалов 27 травня 1912 року. У центрі на стіні — портрет Т. Г. Шевченка, копія М. Руденка з роботи відомого художника І. Рєпіна. Ліворуч від портрета — ікона Спасителя, яка колись висіла в Тарасовій світлиці. Її подарувала внучка доглядача Шевченкової могили Х. Баліцька.

Інтер'єр відновленої кімнати І. О. Ядловського

На покуті — картина невідомого художника “Святий Тарасій”. На ній зображено Тараса Шевченка у вигляді святого з “Кобзарем” у руках. Картину прикрашає український рушник. Такий рушник для першого народного музею Кобзаря вишивала Леся Українка разом із Маргаритою Комаровою. Оригінал рушника — в Національному музеї Т. Г. Шевченка, копію для Тарасової світлиці виконала канівська майстриня Г. Бондаренко.

Після відновлення Тарасової світлиці до неї повернувся унікальний експонат — ікона Спаси Нерукотворного, яку 1888 року подарувала родина канівського нотаріуса Захарія Краковецького. Як і колись, підлога в світлиці посипана чебрецем, м'ятою, під сволоком — букети польових квітів, калина.

Про те, як люди сприймають цей музей, можна довідатись із записів у книзі вражень. Розпочав книгу у день відкриття Тарасової світлиці вчений секретар і заступник директора Інноваційного центру АН УРСР, кандидат біологічних наук В. Н. Синицький: “Дорогі друзі! Велику, святу справу зробили ви своєю тяжкою працею, відновивши для українського народу світлицю нашого Батька духовного, незабутнього Т. Г. Шевченка. Земний уклін всім вам: і штатним працівникам музею, і добровільним помічникам, і стороннім людям, які несли до Тарасової світлиці дари, хто що мав.

Впевнений, що вашу справу продовжать...” (запис від 3.08.1991 р.).

Вразила відновлена хатина і членів Житомирської міської “Просвіти”, об'єднання ветеранів, які відвідали її 20.05.2007 року: “Вражені від побаченого. Тут згусток духовності всієї України. Щира подяка людям, які дбають про цей скарб...”

Перебування у Тарасовій світлиці зворушує людей до глибини душі. Тут вони мимоволі пригадують своє дитинство, батьківську хату. “Це — хата мого дитинства... Така самісінька була у моєї бабусі. У таких хатах виростала, боролася, страждала і відроджувалася Україна. Слава нашому народові, що витримав, що вистояв і що завжди буде!” — записав 22. 05. 1993 року наш земляк В'ячеслав Чорновіл.

Сестри Дорошенко з Києва лишили такий запис: “Тарасова

світлиця — затишний, насичений духом українським куточок, повертає нас до перших джерел — української садиби, рушників. Низький уклін Івану Ядловському, який зберіг цей Тарасів куточок”. Добрим словом згадують доглядача Шевченкової могили багато людей.

Рік відновлення Тарасової світлиці — це рік початку нової сторінки в історії нашої держави — здобуття нею незалежності. Люди дякують Тарасу як “батькові нації”. “Пам'ятаймо, що без Шевченка не було б української нації як такої. Спасибі, Батьку, за вільну незалежну Україну — Державу!” — записав 26 серпня 1996 року відомий український художник, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка Микола Бідняк.

У Івана Ядловського була велика дружна сім'я: мав шістьох синів і трьох доньок. Тепер і внуки не тільки приходять подивитись, а й приносять свої скромні дарунки. А 1993 року розпочали відновлення саду біля дідусявої хатини. Нині в цьому саду плодять яблуні, абрикоси, вишні, персик, горіх і виноград. Приходять у відновлену дідусяву хатину його нащадки не тільки з України, а й близького зарубіжжя: “Сьогодні я со своєю семьею приехала на родину своего деда Филиппа Даниловича Ядловского.

Он очень хотел побывать в этом городе, на этой Тарасовой горе, но не пришлось. Я исполнила его желание, и повезу ему на могилу горсть земли, которую я взяла с того места, где стояла избушка его родителей”, — записала до книги вражень 14.06.2010 Валиулина Галина Олексіївна із м. Пермь.

Хатина Івана Олексійовича Ядловського привертала і привертає увагу письменників, художників, поетів, фотографів. Художники О. Жалантай, А. Буртовий, І. Власов, В. Нестеренко, В. Гарбуз, Н. Лоза, В. Маковей, З. Кецало, В. Радеський, О. Сокуренок, Г. Морозова створили прекрасні живописні твори із зображенням відновленої Тарасової світлиці.

А поетеса Ніна Костюк з Києва написала:

*Світлиця, світлиця,
мов ока зіниця,
Віконцями ясними в світ.
Стоїш на горі,
де духовна скарбниця,
Як Божий нев'янучий цвіт.*

Юлія ЗАКУТНЯ,
Луцьк
Фото Дмитра ГОРОШКА

У ЄДНОСТІ ЧАСУ, ПРОСТОРУ І ДІЇ

“Часто від спогаду не залишається образу, тільки слова”, — написав колись Борхес. Мудрому аргентинцеві вдалося виокремити рису, характерну для нашої пам’яті: після багатьох переповідань однієї і тієї самої події формується, як полюбляє казати Оксана Забужко, “сторі”, а почування стираються. А якщо об’єктом “сторі” є конкретна людина, віддалена від нас на століття? Самі враження в такому випадку на-роджуються з біографії особистості, чужих спогадів, заходів на вшанування пам’яті...

Волинській землі пощастило дати світові видатну особистість — Лесю Українку. Мисткиню, чию реальну постать від нас віддаляють роки, за традицією вшановують на початку серпня у Нечимному, що його нібито описано у “Лісовій пісні”. Власне, століття з часу створення драми-феєрії й відзначили 7 серпня. “Ця подія допомогла багатьом українцям згадати про Лесю Українку, торкнутися до дуба, підійти до озера, — як сказала на святі поетеса Інна Снарська, член білоруської й полтавської Спілки письменників, — і відчуті її душу”.

Цього року ліс на Ковельщині зібрав небайдужих з усіх куточків України, а також білоруських і польських гостей. Галявину, на якій уже вкотре розташовують сцену й місця для гостей, оточують одвічні українські обереди — рушники, а також стенди із книжками, сушені трави й вироби із соломки, символічним колом ніби закриваючи шлях усьому темному й негативному на недільне свято. До початку дійства люди гуляють лісом, де колись плела свої думи Леся Українка, підходять до дубів, посаджених видатними українцями, озера Нечимного, відвідують музей “Лісова пісня”.

Але запанувала тиша, і над галявиною лунає голос ковельчан-

ки Тетяни Відник, огортаючи душу щирістю народної пісні. Недарма сказав письменник Василь Гей, один із ведучих дійства:

— Я відчуваю особливе зворушення душі, коли виконують автентичний народний фольклор. Може, тому, що це українська пісня, яку я чув у дитинстві, а може, тому, що ми справді маємо ще одне величезне диво, яке тримає нас на цій землі, — українську народну пісню.

Представники чинної влади Борис Клімчук, голова Волинської облдержадміністрації, і Володимир Войтович, голова облради, наголосили у своїх виступах на необхідності пам’ятати про подвиг Лесі Українки та брати за взірць геніальну волинянку. Не минули і приземленіших речей, як-от проблеми очищення озера, якому загрожує остаточне заростання. Нечимне має не лише істо-

ричну й природну цінність, а й важливе лікувальними шарами на своєму дні. Однак не згадали наші владці одну річ — 16 мільйонів на очищення озера хоче надати португальська екологічна громадська організація. Це як докір нам, українцям, насамперед нинішній владі, яка не змогла досі відродити Лесине озеро. Та й саму назву, чим переймається Олеся Ковальчук, заслужений учитель України, письменниця й громадська діячка, дещо викривили. І питома українські “здововле”, “Ворохомле”, мало б звучати “Нечимле”, а не “Нечимне”.

Після розмов про “насушне” гості переносяться на століття, а то й тисячоліття в минуле, коли русалки, мавки й лісовики були у свідомості нашого народу куди живішими, ніж усі химери сучасного віку. Лукаш зачаровує Мавку музикою сопілки, а вгорі син-

Мавка і Лукаш. Волинський обласний театр ляльок

хронно із ним вітер грає листям дуба — це виступає молодий колектив Волинського обласного театру ляльок. Власне, того дня на сцені стояло багато мавок. Пізніше цікавим головним убором героїні, а також імпровізацією з “декораціями” на галявині дивувала гостей постановка Львівського театру ім. М. Заньковецької, а також радував виступ акторів Волинського драмтеатру. І завмирало серце народної артистки Лариси Кадирової, яка свого часу теж грала Мавку. Вона прочитала натхненний уривок із “Лісової пісні” і вкотре на святі порушила проблему зв’язку часів: “Не руште його, пам’ятайте, бо життя мертвих живе в нашій пам’яті. І доки ми пам’ятаємо, доки ми любимо, це буде з нами і це буде відоме тим, хто буде за нами”.

Після театральної постановки виступали гості й господарі. Зокрема Анатолій Кичинський, відомий поет з Херсонщини, порушив проблему українського в Україні.

Власне, єднання, яке відбулося на святі, довело ще раз: Україна цілісна за духом і територією. За класицистичним принципом трьох єдностей — дії, часу й простору, тут відбулося свято справжнього українського духу. Цю єдність підкреслила Ніна Горик, а також продемонстрували учасники Малої академії наук. Школярі з усієї України відпочивають у літньому таборі на Світязі й дружно приїхали на свято пам’яті видатної волинянки.

Петро Засенко, член Ради письменницької організації Ук-

раїни згадав: не тільки наші регіони єднає Леся Українка, а й цілий світ із нами, оскільки вона “належить цьому світові”. Свої вірші дарували гостям білоруський письменник Микола Сенкевич, гості з Рівненщини Лідія Рибенко, Микола Тимчак, Юлія Бондючна, а також волинські поети Надія Гуменюк й Олена Криштальська.

А по завершенні нагороджували почесними дипломами й бібліотечками цього річних переможців заочного конкурсу юних літераторів Волині.

Виступали й знані артисти Ірина Котлицька, Галина Данилова, Світлана Мирвода, Людмила Приходько. Керівника колективу із Ківерців Володимира Мартинюка цього дня вітали з Днем народження. На екзотичному інструменті — флейті Пана зіграв Тимофій Музичук. Радували своїм співом Ганна Сліпчук, тріо “Дивоструни”, а багатством голосів й українських строїв — народні колективи зі Скулини, Білина, Холодниць, ансамбль “Полісяни”. Серед наймолодших учасників був Сашко Шевчук, п’ятирічний співак з білинської пісенної родини, та юна мавочка Анастасія Гушина.

Загалом усі учасники свята долучилися до виведення образу Лесі Українки за рамки стереотипізованої історії. Це дало змогу відчуті особистість письменниці, побачити єдність України, що панувала в родині Лесі, і в одній великій родині гостей Нечимного.

Сопілкарі з Ківерців під керівництвом Володимира Мартинюка

ВШАНУВАЛИ БУКОВИНСЬКОГО СОЛОВІЯ

Марія ПЕЛЕХ,
відповідальний секретар
Чернівецького об’єднання
ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

*“Я люблю мою Русь-Україну;
Я вірую в її будучину;
В тій-то надії я живу й умру”.*

Ці слова Юрія Федьковича були лейтмотивом заходів, які відбулися на вшанування пам’яті Буковинського Соловія. А пошанівку він заслуговує, і неабиякого. Бо до появи на літературній арені Івана Франка Федькович був найвидатнішим письменником на західних землях України та зачинателем нової літератури на Буковині.

Поет, прозаїк, драматург і публіцист, редактор першої в краї української газети “Буковина”. За це його називають Буковинським Кобзарем. Юрій Федькович — вірний син свого народу, великий просві-

тянин. На його творах виросло не одне покоління українських патріотів.

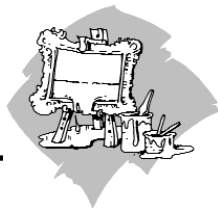
Недільного дня у Путилі, на подвір’ї музею-садиби біля пам’ятника письменникові відбувся щорічний фольклорний фестиваль “Шовкова косиця”. Сюди з’їхалися краєяни з навколишніх сіл, гості з Чернівців. Їх вітали представники влади, письменники, просвітяни. Митці краю виконали пісні на слова Юрія Федьковича та інших авторів, а також співали з народних джерел. Щороку фестиваль збирає дедалі більше учасників.

Наступного дня, з нагоди 188-ліття письменника творча інтелігенція Буковини поклала квіти до пам’ятника митцю в Чернівцях, біля його могили було відправлено панахиду.

У меморіальному музеї Юрія Федьковича відбулися літературні читання, а також презентація другого тому його творів, що вийшов у видавництві газети “Буковина” і був визнаний кращою книжкою року.

Ми пишаємося нашим славним земляком.

Олена ШОСТАК,
завідувач відділу європейської графіки

Відвідувачі виставки мають змогу побачити перші зображення міських краєвидів у європейській гравюрі. Зробили їх не ті, хто займався станковою графікою або ілюстрував книжки, тобто художники у нашому розумінні, а картографи. У XVI столітті доба Великих географічних відкриттів, мореплавства і світової торгівлі сприяли розвитку географії як науки. Перші збірки мап світу, що отримали назву атласів, було видано у Нідерландах. Особливо популярними були атласи міст як осередків влади, культури і торгівлі. Одним із перших був атлас Франса Хогенберга (1540—1590) “*Civitates Orbis Terrarum*” (“Атлас міст земного світу”), аркуші з якого представлено на виставці. З погляду сучасної науки це не мапи і топографічні плани, оскільки для їхнього створення використовували не тільки геодезичні зйомки, а й докладні натурні замальовки. Саме місто зображувалося на другому плані, а перший займав пейзаж, у якому обов’язково були присутні фігурки місцевих мешканців у традиційних костюмах. На цих гравюрах можна побачити не тільки місце розташування, а й зовнішній вигляд найзначніших будівель — соборів, ратуш, палаців, монастирів. Аркуші супроводжувалися пояснювальними текстами, які, окрім потрібних відомостей, містили цікаві історичні розповіді й навіть місцеві легенди. Тобто брак топографічної точності компенсували значною інформативністю і певною художністю.

Подібний жанр гравюри існував ще у XVIII столітті, коли мапи з атласу Хогенберга слугували зразками для представника аугсбурзької родини граверів і картографів Габріеля Боденера (1673—1766), чия панорама Гродно представлена на виставці. Історія цієї композиції досить незвична. Гродно, місто у сучасній Білорусі, з середини XIII ст. входило до Великого князівства Литовського. У липні 1567 р. саме тут проходив сейм, що готував Люблінську унію. Тому сюди прибуло посольство російського царя Івана Грозного. У ці часи у місті перебував німецький художник Ганс Адельхаузер, який зробив великий рисунок, що зображував зустріч московських послів із маршалком литовським Воловичем (вищою посадовою особою у Великому князівстві

Джованні Баттіста Піранезі, Італія.
Руїни храму Вакха, офорт

ЗВЕДЕНО З КАМЕНЮ, ЗБЕРЕЖЕНО НА ПАПЕРІ

Наше уявлення про життя минулих епох, про ідеали прекрасного, пріоритети, політичні й соціальні уподобання, навіть мрії людей було б неповним без пам’яток архітектури. Вони надихали живописців і граверів, які знаходили художні засоби, щоб на полотні й папері передати величну красу своїх “моделей”. “Зодчество було великою книгою людства, основною формулою, що виражала людину на всіх стадіях її розвитку як істоти фізичної і духовної”, — зазначив Віктор Гюго.

Міцність каменю, над яким, здається, не має влади навіть час, усе ж відносна. Війни, пожежі, помилки проектувальників, а іноді й зміна смаків, економічне зростання або занепад призводили до суттєвих змін у обрисах будівель і навіть до їхнього знищення. Виставка гравюр XVI—XIX століття “Зведено з каменю — збережено на папері” у Національному музеї мистецтв ім. Богдана та Варвари Ханенків знайомить і з відомими пам’ятками архітектури, що чудово збереглися до нашого часу, і з тими, що значно змінилися або зникли назавжди.

Литовському). Також на рисунку намальовано берег Неману і детальну панораму міста Гродна.

Твір Г. Адельхаузера одразу перевели у гравюру. Цей рисунок став першим зображенням литовського міста у західноєвропейському мистецтві й одним із перших — міста у Східній Європі. Ще досить довго для німців і голландців ці землі були далекими і маловідомими. Тому хоч сама історична подія не мала жодних наслідків, а Гродно змінювалося, цю композицію повторювали у гравюрі багато разів.

Ми можемо роздивитися окремі відомі пам’ятки архітектури Гродна. Так ратуша XV століття позначена написом “*Rath Haus*”. Ліворуч зображено Борисоглібську церкву (побудована наприкінці XII ст., після пожежі 1184 р. стала головним храмом Гродна). Зображення цікаве ще й тому, що до наших днів споруда повністю не збереглася: у середині XIX ст. через зсув ґрунту частково зруй-

нувалися стіни. Унікальність церкви пов’язана з поєднанням різних культур на цих землях, вона зберігає риси давньоруської і романської архітектур. Поруч — старовинний замок XI ст., перебудований наприкінці XIV ст. у готичному стилі великим князем литовським Вітовтом.

З XVII століття набуває поширення зображення у гравюрі окремих пам’яток архітектури. Подібні твори широко представлено на виставці в музеї Ханенків. Серед них глибокою поетичністю і унікальною красою вирізняються офорти Джованні Батіста Піранезі (1720—1778). Уважний глядач, зупинившись надовго перед цими величними аркушами, розуміє глибокий зміст, вкладений автором у, здавалося, просто точні зображення тисячолітніх споруд.

Молодий Піранезі прибув з Венеції до Риму тоді, коли розкопки Помпеї і Геккуланума змусили освічених людей Італії звернутися до античності. Виразником ідей генерації, до якої належав художник, став Йоганн Йоахім Вінкельман, людина, що обожнювала античну добу і зовсім не сприймала мистецтва бароко і рококо. Причому вершиною світової культури Вінкельман вважав давньогрецьку класику, все інше для нього було тільки тлом, що підкреслювало неперевершеність творчості Праксителя, Фідія та їхніх сучасників. Ця ідеологія стала основою для розвитку класицизму XVIII століття.

Піранезі, як властиво геніям, захопившись тими пам’ятками, які вражали його сучасників, побачив у них неоднозначний зміст. Так, його притягувала велич минулого і водночас — передчуття занепаду, тобто не класична Гре-

ція Вінкельмана, а імператорський Рим, переважно доби занепаду імперії. Більше ніж інші художники, Піранезі відчував величезний проміжок часу, що віддаляв його від античності. Саме цей час накладає відбиток на колись величні споруди, поруч з ними з’являється трохи дивний стафаж. Це не герої давнини, але й, вірогідно, не сучасники майстра; їхні постаті не пов’язані з минулою славою, культурою, військовою доблестю. Біля арки Костянтина просять милостиню жебраки, пасуться кози. Але й сама ця пам’ятка, обрана великим майстром, є свідченням не злету, а вже близького занепаду. Так, її встановили на честь перемоги імпе-

матринства і шлюбу (адже у них з дружиною було 7 дітей, а померла Аспасія після пологів) і Анні Фаустині — дружині імператора, яку після смерті вшановували як богиню.

Уже у перші століття перемоги християнства цей храм став церквою св. Урбана. До того ж характерний для античної архітектури портик закрили стінами, перетворивши колони на пілястри. Коли дивимося на цю незвичну споруду, з глибокими тріщинами на стінах, рослинами на даху та іншими слідами руйнації, нас охоплює відчуття плину часу, тихий сум за минулим, загиблою великою цивілізацією, що повністю вичерпала свій потенціал, але надала імпульс новому, яке теж завершилось, яке знищив неблаганний час.

Виставка в Музеї Ханенків пізнавальна й поширена у XVII—XVIII століттях зображеннями церковних інтер’єрів. Подібні твори мають неабияке історичне значення, оскільки у храмах внутрішнє оздоблення зазнавало найбільших змін. Так, на гравюрі Йоганна Ульріха Крауса (1655—1719) ми бачимо інтер’єр церкви Богородиці у Нюрнберзі. 1809 року Нюрнберг відійшов до Баварії, церква стала католицькою. При цьому лютерани зняли й вивезли усі елементи оздоблення, навіть лави, плити підлоги і механічні фігурки з годинника західного фасаду.

Серед цікавинок для небайдужих сучасників — зображення вулиць Нюрнберга наприкінці XVII

Джованні Баттіста Піранезі, Італія.
Арка Костянтина, офорт

ратора, втім великої слави імперії вона не додала, оскільки переможеними були не варвари, а свої римляни у громадянській війні. Крім того, більшу частину надто пишною скульптурною декору арки було взято з інших зруйнованих споруд.

Але найнезвичніша гравюра зображує храм Вакха — так вважали за часів Піранезі. Річ у тім, що у XVII столітті тут знайшли вівтар, нібито присвячений богу виноробства. Історія цього великого храму досить складна. Його власним коштом побудував грецький оратор, софіст, ритор П Герод Аттік. Один із найбагатших людей свого часу (батько його знайшов старовинний скарб), афінянин Герод Аттік переважно мешкав у Римі, де мав маєтки біля Аппієвої дороги. Вражений смертю дружини Аспасії, він у пам’ять про неї побудував кілька архітектурних споруд, зокрема театр в Афінах і храм у Римі, присвячений Церері — богині

століття, — їх відтворив з тонким художнім смаком і документальною точністю Йоганн Ульріх Краус (1655—1719), а ще — гравюри на рисунках відомого майстра флорентійської ведуги Джузеппе Дзоккі (1711—1761); глядач може дізнатися про долю німецького художника і архітектора доби романтизму Доменіко Квальйо (1787—1837). Адже всі ці гравюри з детальними анотаціями з фондів Національного музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків виставлено вперше.

В інтерв’ю “Колючий” Іван Литовченко” (“Слово Просвіти”, ч. 30 за 2011 р.) думка, викладена в реченні: “Роботи монументальні, великі, не занадто гарні, бо роблять їх на замовлення, а смак у можновладців та багатіїв не завжди є”, — не має стосунку до робіт Юрія Левченка, виконаних у церкві Преображення Господнього на Теремках-2.

Автор публікації просить вибачення у Н. Литовченко.

Габріель Боденер, Німеччина.
Гродно, офорт, гравюра різцем

ПОВИТЕ КРАСОЮ...

Валентина ЄФРЕМОВА,
мистецтвознавець

В Українському фонді культури триває виставка живопису двох друзів-тезків — Олександра Масика та Олександра Дубровського. На шістдесяті картинах, створених безпосередньо з натури, вирує мирне життя у мальовничому Криму, романтичних Карпатах, на історичній Сумщині. Виставку “Українські мотиви” художники присвятили 20-й річниці Незалежності.

Обидва митці багато зробили для популяризації українського мистецтва за кор-

сального монастиря святого Міни в Єгипті 1994 року. Відтоді жанрові картини за біблійними сюжетами, створені у мозаїчній техніці, стають новим напрямом у творчості митця. У 2003—2005 рр. Олександр уже виконав мозаїчні картини для Георгіївського собору Видубицького чоловічого монастиря.

Якщо поїздки до Єгипту збагатили творче уявлення О. Дубровського на біблійну тематику, то для О. Масика виставкова діяльність у Китаї, США, Греції, Болгарії, Польщі завжди супроводжувалася майстер-класами, прес-конференціями. Так, завдяки його творчості значна кількість людей у багатьох країнах дізналася про нашу молоді державу.

Участь у пленерах зблизила двох Олександрів. І вони вирішили порадувати шанувальників живопису своєю спільною виставкою на теми українських мотивів.

— Кожна поїздка дарувала нам творчі несподіванки. Так, наприклад, у Криму прекрасно писати ранньою весною. Тоді можна відчуті прозорість кисневих просторів. Море має такі градації блакитних, бірюзових кольорів, що хочеться писати без передиху. Простором.

Перші творчі поїздки Дубровського були до Алжиру. Звітом стали персональні виставки, частину картин він подарував Фонду допомоги дітям Сомалі. Потім художник був учасником перших закордонних виставок у Японії, Парижі.

Вивчивши іконографії давніх майстрів у Єгипті та Італії, художники самостійно виконали мозаїчні картини для Ортодок-

сального монастиря святого Міни в Єгипті 1994 року. Відтоді жанрові картини за біблійними сюжетами, створені у мозаїчній техніці, стають новим напрямом у творчості митця. У 2003—2005 рр. Олександр уже виконав мозаїчні картини для Георгіївського собору Видубицького чоловічого монастиря.

Якщо поїздки до Єгипту збагатили творче уявлення О. Дубровського на біблійну тематику, то для О. Масика виставкова діяльність у Китаї, США, Греції, Болгарії, Польщі завжди супроводжувалася майстер-класами, прес-конференціями. Так, завдяки його творчості значна кількість людей у багатьох країнах дізналася про нашу молоді державу.

гутній оркестр заповнює своїми акордами усе довкола, — враженнями ділиться О. Дубровський.

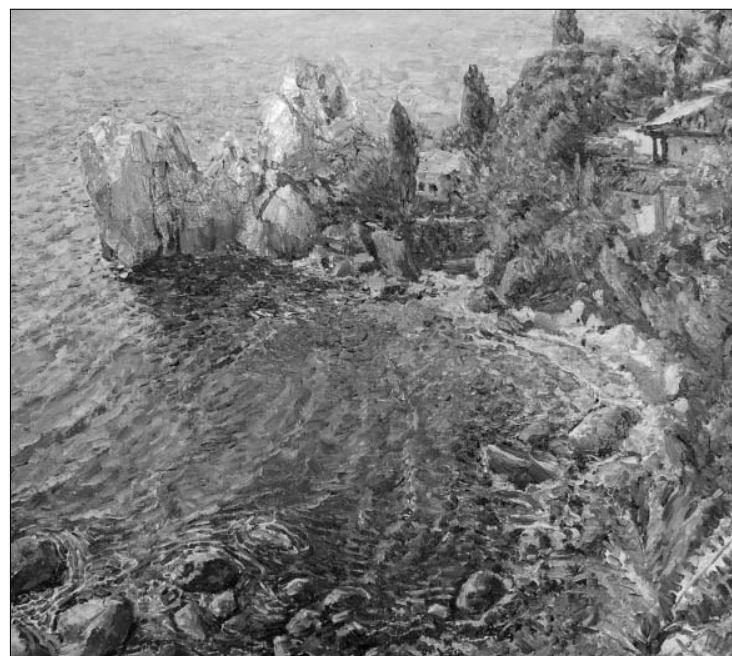
Ось і буває мажорна гама на полотнах “Карпати”, “Жовтень”, “Вітер”. Особливу симпатію викликають жанрові композиції, із зображенням полонин, овечих отар, романтичних містків через гірські річки, неповторних силуетів гір.

Милуєшся полотнами і думаєш:

яка щедра на самотні краєвиди Україна! А ще — пам’ятки сивої давнини. Кожне із цих полотен промовляє людськими долями. А біля вітряків, на узбережжях річок, хатках у хуторах завжди відчуваєш життя. Широ і душевно розкрита козацька доба на Сумщині. Творчою вдачею стали композиції на картинах: “Вітряк у Пустовійтівці” та “Художники на пленері” Масика; “Відпочинок” та “Річка Сула” Дубровського.

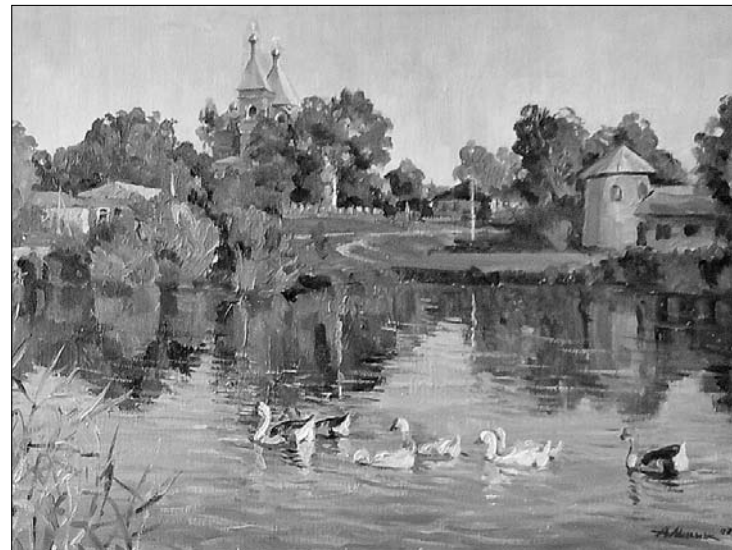
Талант друзів-тезків сформувався на рідній землі, самотнє краса якої виплекала у кожного власний творчий стиль. Кожен із них витворив свою філософську інтерпретацію навколишнього світу.

Це вже третя виставка у рамках мистецького проекту “Мандри у

Олександр Дубровський. “Бухта Чехова”

просторі і часі”. Є надія, що вона слугуватиме людям, які щиро залюблені у “країну, повиту красою”, як назвав рідну землю Т. Шевченко у своїй безсмертній поемі “Сон”. Усі, хто огляне виставку, відчують самотню красу рідної землі, якою так захоплюються Олександрі.

Олександр Масик. “Захід сонця в селі Вирівка”

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА ТРИВАЄ

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — ваша газета!

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 59 в “Каталозі”

на 1 місяць

4 грн 77 коп.

на 3 місяці

13 грн 71 коп.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Микола ЦИМБАЛЮК
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ прогвітянської роботи
Надія КИР’ЯН
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ літератури
Марія КУЧЕРЕНКО
270-55-57
Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспонденти
Наталія АНТОНЮК,
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Марія КУЧЕРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ на
комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301233
Наклад у серпні — 23 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

Юрій РУДЕНКО,
доктор педагогічних наук,
професор НПУ
імені М. П. Драгоманова,
академік АНВО України

СУЧАСНА ШКОЛА — НА РОЗДОРІЖЖІ ЧИ В ПЛУХОМУ КУТІ?

Реформи, які періодично обіцяють високопоставлені чиновники від освіти, майже завжди лише декларовані, підпадають під критерій кількості (балів за знання учнів, терміну навчання в школі тощо) і не спрямовані на підвищення ефективності та якості навчання.

Ось і нині Міністерство освіти і науки України на чолі з Д. Табачником без ґрунтовного обговорення з представниками громадськості поспіхом приймає ухвали, накази про чергові кількісні підходи до змін у системі освіти: скорочення шкіл у сільській місцевості (що сприятиме подальшому занепаду села), звуження сфери застосування української державної мови в навчальних закладах та ін. У таких ненормальних умовах хіба можна виховувати в дітей і молоді любов, пошану до державної мови, глибоку моральність, культуру і духовність, які найкраще засвоюються рідною мовою?

Сьогодні в галузі освіти склалася парадоксальна ситуація. З одного боку, вітчизняна і зарубіжна педагогічна наука мають високі теоретичні, методичні, технологічні здобутки, а освітянська практика — широку мережу закладів. З іншого — знецінення в масовій свідомості молоді і дорослих освіти, духовності. Школа дедалі більшою мірою втрачає імідж центру української культури, духовності.

У сучасній пресі, на жаль, не наводять важливий факт, яким повністю нехтує МОН України. Ще 1919 року в УНР державна комісія, до складу якої входили такі відомі освітні діячі, як І. Огієнко, С. Сірополк, П. Холодний та ін., виробила “Проект єдиної школи в Україні”. За ним українська загальноосвітня школа складалася з двох циклів — основної школи і колегії. Основна школа мала два ступені — молодшу і старшу школу (кожна по 4 роки навчання). Курс колегії мав також 4 роки навчання. Важливо, що сама назва — колегія, свідчила про продовження самобутніх традицій вітчизняної середньої школи, адже в XVII—на початку XX ст. в Україні функціонували, наприклад, Переяславський, Харківський, Чернігівський та ін. колегіуми (колегії). Гордістю самобутньої вітчизняної школи була Колегія Павла Галагана (1871—1920). Отже, повна середня загальноосвітня школа передбачалася як 12-річна. Досі в розвинених країнах також здебільшого дванадцятирічне навчання. Однак новий міністр від освіти, керуючись якимись іншими мотивами і нехтуючи українськими традиціями, зупинився на 11-річці. Це призведе, безумовно, до відчутних втрат у розвитку підрастаючих поколінь.

ЧОГО НАЙБІЛЬШЕ ПОТРЕБУЄ СУЧАСНА ШКОЛА?

Із здобуттям незалежності у нас почалося становлення української національної школи. Але з відомих політичних причин, науково невиваженої законодавчої

СУТНІСТЬ І НАЦІОНАЛЬНА САМОБУТНІСТЬ

Фото Олеса Дмитренка

бази, низької компетентності очільників владних структур проголошені реформи гальмувалися.

Значна відповідальність за кризовий стан сучасної школи лежить на НАПН України, яка досі не виробила стратегії розвитку української системи освіти і виховання, не узагальнила вищих здобутків вітчизняної педагогічної науки (наприклад, фундаментальних ідей українських філософів, освітніх діячів, педагогів і психологів П. Юркевича, Д. Чижевського, І. Сікорського, Г. Ващенко, С. Русової, І. Огієнка, С. Сірополка, Я. Чепіги, В. Янева та ін.). Переважній частині вчителів, вихователів, керівників шкіл невідомі праці згаданих вітчизняних науковців.

МОН України і НАПН України роблять дуже мало для підвищення кваліфікації педагогів. Студенти — майбутні педагоги отримують фрагментарні, нерідко поверхові знання з українознавства. А вивчення вітчизнознавства ще з часів К. Ушинського вже вважалося “педагогічною аксіомою”.

Сьогодні занедбано суспільно важливий теоретичний і практичний досвід педагогів часів Української революції 1917—1921 років про те, якою має бути українська школа. Ще тоді відомий педагог В. Островський писав: “Український народ повинен мати національну школу. З цим усі згодні. Але поняття “національна школа” не всі мислять з однако-вим змістом. Для одних національна українська школа така, в якій навчання проводиться українською мовою, для других цього мало, — вони згоджуються визнавати за національну українську школу таку школу, в якій увесь стрій, уклад життя, логіка мислення, світогляд, об’єкти виховання — все це буде відповідати природі українця, щоб в якій буде виховання”. (Островський В. Національне виховання // Вільна українська школа, 1918—1919, №3, стор. 139). Як бачимо, В. Островський наголошує, що найефективніше здійснює вихо-

вання школа, яка враховує і розвиває природу українців, їхній національний дух.

Багатьом учителям, вихователям, керівникам шкіл невідомо, яку саме ідейну систему необхідно формувати в учнів. У сучасній науково-педагогічній термінології, переважній частині шкіл майже не вживають такі фундаментальні поняття, як “ідеологія патріотизму і державотворення”, “політична освіта”, “політичне виховання”, “формування політичних переконань, світогляду”. В кілька років тому виданій “Енциклопедії освіти” (К., 2008) відомий науковець М. Михальченко в ґрунтовній статті “Політична освіта” доводить, що система політичного навчання і виховання (крім партійного, яке справедливо забороняється в школах нашим законодавством) має бути в кожній школі.

У розвинених країнах давно існує в середній школі профільне навчання, предмети за вибором дітей. Це рятує учнів від перевантаження, формує чи не головне — інтерес до навчання, потребу в знаннях, майбутній професії. Невідкладне завдання — в найближчі роки вирішити цю проблему школи.

У нашій науці і шкільній практиці майже не звертається увага на те, щоб не допускати в навчально-виховному процесі порушення гармонії між вивченням основ наук і мистецтва, не допускати “сухого інтелектуалізму”. Забезпечення вивчення в нашій школі на паритетних засадах основ наук і мистецтва (українського, а також національних меншин України і зарубіжного) створює умови для радості пізнання, справді всебічного розвитку особистості.

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В ШКОЛІ — ПОРЯТУНОК ВІД БЕЗДУХОВНОСТІ

Аналіз науково-методичної літератури, досвіду роботи багатьох шкіл свідчить, що вчителі майже не вживають (а отже, і не

реалізують їхній зміст) такі науково обґрунтовані терміни, як “українська педагогіка”, “національне виховання”, “український характер”, “українські виховні ідеали” та ін.

Визначний педагог, несправедливо понині замовчуваний, українець за походженням В. М. Сорока-Росинський писав, що школа — “це не розсадник майбутніх космополітичних людей”. Він підкреслював, що національна школа “центром свого виховного впливу робить не інтелект, а волю виховуваного, силу його устремління, здатність боротися за своє “я” і творчо виявити свою особистість. Національний інстинкт, правильно культивований і розроблений школою, зможе спрямувати всі особисті, егоїстичні й індивідуальні прагнення туди, куди спрямовується і власна його енергія, яка виходить із глибокого несвідомого джерела — із волі народу — до блага нації. А цим національне виховання перетворюється в моральне, бо тут нація стає не абстрактним поняттям і не сліпою, стихійною інстинктивністю, а живою конкретною метою, свідомим тяжінням, яке здатне підкорити собі всі егоїстичні почуття і прагнення і спрямувати інтерес, увагу, активність — всю силу душі до блага народу, як вищої етичної цінності” (Сорока-Росинський В. Н. Педагогические сочинения / Сост. А. Т. Губко. — М.: Педагогика, 1991. — С.120).

Національне виховання — найпотужніший засіб, а то й порятунком від егоїзму, користюлюбства, гордині та марнославства. На жаль, сучасне національне виховання здійснюється на низькому рівні.

Не можна розраховувати на успіхи в реформуванні школи, якщо не поставити на твердий науковий ґрунт вивчення учнями рідної, української державної мови та іноземних мов. Нині триває науково необґрунтована практика вивчення дітьми з ранніх років, першого і другого класів, іноземних мов. Це суперечить положенням Я. Коменського, Й. Гумбольдта, А. Дістервега, К. Ушинського, О. Потебні, Г. Ващенко, С. Русової, І. Огієнка та ін. видатних науковців про недоцільність, шкідливість для розвитку дітей вивчення у початковій школі іноземних мов. Чим більше людина знає мов, тим краще. Це — аксіома. Але дошкільні роки і час навчання в початковій школі — це сензитивний період для виховання в дітей любові до материнської мови, рідного народу, своєї Батьківщини, її історії, культури та духовності. А будь-яка інша мова є носієм способу мислення, патріотизму, культури та історії іншого народу. Щоб українські діти успішно розвивалися, виростили синами і доньками свого народу, треба вивчати інші мови, як радили видатні педагоги, лише з 7—8 років чи з 10—12 років (залежно від природних здібностей). Добре, що в тижневику “Українське слово” (за 26 серпня — 1 вересня

2009 р., стор. 10, 11 і 13) надруковано статтю “Практично реалізувати наукові засади мовної освіти” М. Дубини, О. Вишневського, П. Панченка, Ю. Руденка та ін. (всього 8 авторів — докторів філософських, філологічних, педагогічних і психологічних наук, академіків). У ній розкрито положення видатних вітчизняних і зарубіжних науковців про недоцільність, шкідливість для нормального розвитку дітей вивчення кількох мов у зазначений віковий період. Тому іноземні мови треба вивчати, але лише в середніх і старших класах. Вивчення кількох мов у ранньому віці і в початковій школі призводить до притуплення національної ідентичності, появи егоїстів, людей-космополітів, “людей-хижаків” (Й. Песталоцці). Особливої шкоди розвитку мільйонів українських дітей завдає змішування ними з раннього віку рідної та російської мов. Ця проблема, яку чомусь не помічають ні МОН України, ні НАПН України, заслуговує глибокого дослідження, і його результати треба обов’язково врахувати під час реформування сучасної школи.

Та чи не найголовнішим у національному вихованні є виховання дітей і молоді на ідеалах українського народу. Кожному учневі, з першого року навчання, мають світити, як незгасні зорі, ідеали людини-українця (а не ідеали радянської людини, більшовика, комуніста, навіть чекіста, як це в “Педагогічній поемі” стверджує А. Макаренко). Адже ще М. П. Драгоманов наголошував: “Ознаки націй, як і індивідуумів, можуть бути більш чи менше симпатичні, але знову-таки сам ідеал людини ми складаємо, тільки абстрагуючи найбільш симпатичні ознаки індивідуумів і націй, а отже, прагнучи до того, щоб розвивати індивідууми і націю до ідеалу людини, ми повинні відстоюватися від існуючих індивідуальних і національних ознак, інакше виховання перетворюється саме у втискування живих людей в форму пустого ідола, яке не може принести їм нічого, крім страждання”. (Драгоманов М. П. Що таке українофільство? // Вибране. — К.: Либідь, 1991. — С. 448). Подібні глибокодумні настанови М. Драгоманова, як і інших видатних науковців, про українську духовність, національну психологію, національний характер і національний світогляд, сучасному вчителю здебільшого невідомі (часто — не з його вини).

Тому нині в багатьох школах широко реалізується козацька педагогіка, завдяки якій учні оволодівають кращими рисами улюблених народних героїв — козаків, лицарів шляхетного духу, національно-державотворчої енергії. Нам потрібні козацькі лиці, школи з творчо оновленими козацько-лицарськими навчально-виховними традиціями, а не кадетські класи і кадетські школи-інтернати, які штучно переносяться з сусідньої держави і не відповідають українській ментальності, нашій національній системі освіти і виховання.

Доля сучасної школи залежить не тільки від розпоряджень і наказів згори, а насамперед від совісті, українського патріотизму, рівня наукової підготовки кожного вчителя, педагогічного колективу школи.

Вікторія КРАВЧУК

“ЯКИЙ НЕ Є, Я СИН ТВІЙ...”

Уперше про Анатолія Бортняка я дізналася від його талановитої землячки, вінницької поетеси Ніни Юхимівни Гнатюк. Саме через її розповіді я пройнялася любов'ю до віршів поета, що “від сонця пекучого, і від поля пахучого, і від лугу трункого, і від Бугу стрімкого, від синиць і від соколів, від суніць і від сокорів...” Твори Анатолія Агафоновича не просто виконані майстерно — від них віє поетичною свіжістю, зрілістю думки, безмежною любов'ю до свого краю. Його одинадцята заповідь є виявом глибокого патріотизму: “Люби народ свій і Вітчизну!” — нема такої заповіді? Та благословить Господь її святизну, не скаже: “Фарисейство й марнота”. Його поема “Самоспалення” про Олександра Гірка варту найвищих нагород. Кожне слово, мов тонкий різець, вирізьблює пречудні звивисті орнаменти нашої історичної пам'яті. Анатолій Агафонович болісно зізнається і розкаюється: “Винний, що у чаду славослів'я панегірики Леніну плів я (і чомусь не відсохла рука), що ходив у службовцях горбатих, поки Стус розпинався на гратах і проймало вогнем Гірка”. У рядках поеми звучить біль, гнів, молитовне прохання і звернення до українського люду: “Бережімо й будуймо державу, нам даровану Богом по праву... Не пустім Україну із димом, — закликаю вас неопалимим, незнищеним вогнем Гірка!”

ПОЕЗІЯ — НЕ ФОТОГРАФІЯ

Бортняка можна називати порізному: поет від Бога, митець із великої літери, але жодні найоригінальніші епітети й пафосні метафори сповна не охарактеризують цю творчу постать. Його вірші справді читаються серцем. Борис Хоменко, український літературознавець, так відгукується

«НА МЕНЕ В БОГА НЕ ВИСТАЧИЛО ГЛИНИ...»

про поетичну манеру Анатолія Агафоновича: “Добірна українська літературна мова, пристойна техніка віршування, а головне — гуманістично-громадянські мотиви, без звичної тоді офіційно-партійної риторики та оспівування звитяжної праці щасливих кріпаків-колгоспників і своєрідна лірична форма вислову. Так, це була справжня поезія...” За словами Ніни Гнатюк, поет не просто писав про доброту, порядність, працьовитість, любов до матері, землі, України — усе написане він переживав, підтверджував кожним своїм днем, роком, вчинком. Бортнякові вдавалося виявляти талант і в громадянській, патріотичній, інтимній ліриці, і в пародіях. Анатолій Агафонович є автором не одного десятка збірок, серед яких: “Немирівське шосе”, “Серце дня”, “Бажаю усміху”, “Поки дихаю, поки живу...”, “Витверезник для ліриків”, “Помилки Колумба”, “Синоніми до України”, “Журавель у небі”, “Коли б я жив тоді на світі”, “Одинадцята заповідь”, “Важке щастя”, “Де ти живеш?” , “Ян-

Є митці, про творчість яких можна розповідати годинами. Є поети, вірші яких не просто змушують задуматися — оніміти від краси, болю, щему, оголеної правди... Таким творцям треба вклонитися, одним лише поглядом подякувати, і тільки потім говорити. У когорті цих митців почесне місце належить Анатолієві БОРТНЯКУ, поетові, журналістові, активному просвітянину, оборонцеві мови.

гол-охоронець”, “Вдих і видих”. Про Бортнякові вірші можна писати годинами, скільки вистачить “електронного паперу”, тому що вони справді особливі, вони поетичні (можливо, комусь такий епітет здасться абсурдним, але українська література перетворюється на “поетичне дегенератство”; у нашому зіпсованому світі дедалі рідше згадують про справжню творчість, про призначення поета, тому так не вистачає справжності). Анатолій Агафонович стверджував так: “Поезія — це сплacenня боргів. Поет — боржник... В належний час він все поверне сам, якщо він смертний — другові й сусіду, безсмертний — то народам і вікам”.

СІМ'Я — ЦЕ СВЯТЕ

Про Анатолія Бортняка дуже тепло відгукуються його рідні — дружина, доньки, зяті. І це зовсім не дивно, адже він був не просто геніальним поетом, а й відданим сином, гарним чоловіком і батьком. У своїх віршах він згадував рідних із особливою трепетною любов'ю. Анатолій Агафонович говорив, що в нього дуже мало віршів про матір. Але перед Богом і совістю поет відчувається краще за тих, хто присвячував своїм матерям цілі збірки, а провідував їх раз на три роки.

А чого тільки варті рядки його віршів про кохання! “Свою жадо-бу, свій інтимний щем не покажу, немовби у звіринці, не прокричу

великим тиражем, а прошепчу з любов'ю наодинці”. А про своїх донечок, коли вони були ще малими, він писав: “Дві на серці глибокі зарубки, дві краплини життя-дивини”. Література і сім'я були двома полюсами його життя. Існувати ні без одного, ні без другого він не зміг би.

Цю історію вперше я почула від Ніни Гнатюк.

У шістдесятих роках в Одесі в Будинку творчості проходив семінар, на який зібралася обдарована молодь країни. Тут були навіть Василь Стус та Анатолій Бортняк, юні талановиті поети, яким пророкували велике майбутнє. Один молодий скульптор пообіцяв до кінця семінару виліпити погруддя цих обдарованих хлопців. Спочатку створив бюст Стуса, а коли розпочав роботу над погруддям Бортняка, то пішли сильні дощі, які затопили глинище неподалік від Будинку творчості. Скульптор так і не встиг зліпити бюст Бортняка... І вже через багато років Анатолій Агафонович говорив: “На мене в Бога не вистачило глини...”

ТАЛАНТ — НЕ ГОНОР

Український перекладач Олександр Ратнер написав до книжки спогадів про їхню з Бортняком задумку видати вірші Анатолія Агафоновича з паралельним перекладом їх російською. Проте видавництво “Маяк”, до якого надіслали рукопис, відмовилося від ідеї —

нібито таке видання буде збитковим; видавництво погоджувалось лише на видання однією мовою. І у цю мить Анатолій Агафонович приймає рішення про видання книжки російською мовою. Це ж яку силу волі, витримку, шляхетність треба мати! “Я не знаю іншого такого українського поета, який був би згоден видати свою книжку в перекладі до її видання в оригіналі”. 1990 року побачила світ перекладена Олександром Ратнером книжка Бортняка “Да или нет?” накладом 58 тис. примірників.

...Лише 2006 р. у Вінниці “скромним накладом (1 тис. примірників) Бортняк видав оригінальну книжку своїх віршів для дітей”...

Багато ще різноманітних історій про Бортняка розказують його колеги по перу. Із владністю згадують Ніна Гнатюк і Володимир Рабенчук, як завдяки зусиллям Анатолія Агафоновича вони отримали житло.

Володимир Яворівський, ще один земляк Бортняка, пише про те, як навчаючись в Одеському університеті один “товариш” від його імені надіслав до редакції вірші Бортняка. Після цього на поетичній кар'єрі Яворівського можна було б поставити хрест. Але Анатолій Агафонович з розумінням поставився до цього, тільки обмовився, що його батько, сільський учитель, якому він надіслав університетську газету зі своїми віршами, докоряє сину за те, що він нібито краде вірші в Яворівського...

Прикро, що талант поета не поціновано на найвищому державному рівні — його так і не відзначили Шевченківською премією. Але Бортняк виправдовувався: “На мене в Бога не вистачило глини...”

Василь ОВСІЄНКО,
Харківська правозахисна група

Народилася Лідія Ларіонівна 28 жовтня 1938 року в с. Сенча Лохвицького району Полтавської області у селянській родині.

1960 року, в парусинових сандалях і плащику за 10 рублів, вступила на санітарно-гігієнічний факультет Київського медичного інституту. Жила в гуртожитку. Щоб прохарчуватися й одягтися, нарівні з хлопцями розвантажувала вагони. Познайомилася зі студентами медінституту Миколою Плахотнюком, Ярославом Гевричем, Олесем Сергієнком. В інституті національно свідомою молоддю організувала неформальний гурток. Лідія ходила в партком, деканат і ректорат, вимагаючи виконання постанови міністра про викладання українською мовою. 1966 р. поставила підпис під вимогою відкритого суду над заарештованим у серпні 1965 р. студентом Я. Гевричем. Щороку 22 травня брала участь у вшануванні пам'яті Т. Шевченка біля його пам'ятника. На літературних вечорах у Клубі творчої молоді познайомилася з Надією Світличною, Аллою Горською, Оксаною Мешко, Галиною Севрук, Людмилою Семикіною, Олесем Шевченком, увійшла в коло шістдесятників. Читала і розповсюджувала серед студентів книжки, які будили національну свідомість, а також літературу самвидав: “З приводу процесу над Погружальським”, “Інтернаціоналізм чи ру-

СВІТЛОМУ ІМЕНІ ЛІДІЇ ГУК

У Скадовську померла Лідія Ларіонівна ГУК (ПІ-ВЕНЬ), лікар, еколог, громадська діячка з полум'яної когорти репресованих шістдесятників.

сифікація” І. Дзюби, “Щоденник” В. Симоненка з віршами, “Лихо з розуму” В. Чорновола. 1962 р. одружилася з сином репресованого Василем Гуком (помер 1971 р.).

1967 року Лідію направили на роботу санітарним лікарем санепідемстанції у м. Скадовськ Херсонської області. І тут відстоювала національні права. Документи писала тільки українською мовою, що було причиною постійних конфліктів з головлікарем.

З початком арештів української інтелігенції 1972 року працівники КГБ за постановою від 8 лютого у якійсь “справі № 42” провели у неї обшук. Вилучили два мішки літератури, зокрема самвидав, зошити з її віршами, записники, вирізки з газет. 18 лютого вилучили навіть твори Леніна з позначенням цитат на захист української мови та прав націй на самовизначення.

Після численних допитів 9 грудня 1972 р. Лідію Ларіонівну заарештували і звинуватили у “зведенні наклепів на радянський державний і суспільний лад”.

На судовому засіданні більшість свідків відмовилася від обвинувальних свідчень. Але Хер-

сонський обласний суд, враховуючи позитивні характеристики, ухвалив вирок: рік ув'язнення у таборі загального режиму. На касаційну скаргу Верховний суд УРСР залишив вирок без змін.

Термін Лідія Гук відбувала в Дніпродзержинську. Зона розташована в улоговині неподалік доменних печей. Жінки дихали металевим пилом, потерпали від тісноти, голоду, холоду, бруду та брутального ставлення персоналу. Особливо дошкуляла вульгарна мова ув'язнених і наглядців. Працювала на швейному підприємстві, де прасувала білизну. А п'ятирічного сина доглядала мама.

Звільнили Лідію Гук достроково за 2,5 місяці до закінчення терміну ув'язнення, у вересні 1973 р. На роботу її ніде не приймали. Скаржилася прокуророві, їздила в облздоровідділ. Зрештою влаштувалася лікарем-методистом районної лікарні. 1974 р. після клопотання профспілкових зборів Л. Гук узяли на роботу лікарем з комунальної гігієни в санепідемстанцію, де працювала до і

після виходу на пенсію. До неї приїздили численні друзі, за що її викликали в КГБ: “Не прінімайте врагов, націоналістів!”

1977 р. Лідія Гук з'ясувала, що вирощування рису із застосуванням отрутохімікатів у чеках поблизу курортної зони в Джарилгацькій затоці призвело до забруднення отрутохімікатами і міндобривами морської води, її опріснення, замулення, зникнення бичків, креветок, камбали. Вдалося опублікувати невелику замітку в газеті, яка збурила громадську думку. Унаслідок численних зборів, мітингів 1988 р. разом з однодумцями ініціювала створення екологічного товари-

ства “Джарилгач”. Після численних наукових досліджень і публікацій у пресі, телепередач вирощування рису в Скадовській зоні за існуючою технологією, себто з використанням пестицидів і скидів у затоку, наприкінці 80-х років заборонили.

16 березня 1988 р. Л. Гук звернулася до Верховного Суду УРСР з клопотанням про реабілітацію. Їй відмовили. Тоді звернулася до XIX партконференції. 1989 року Херсонський облсуд скасував свій вирок та постанову Верховного Суду і справу провадженням припинив за відсутністю складу злочину. Лідію Ларіонівну Гук реабілітували.

З перших днів пані Ліда брала активну участь у створенні Народного Руху України. У вересні 1989 р. була делегатом Установчого з'їзду НРУ. Тривалий час очолювала районну організацію, у відставку пішла 2001 р. за станом здоров'я. Створила і очолювала районний осередок Суспільної служби України, який допомагав пенсіонерам, притулкові для дітей-сиріт при дитячому відділенні районної лікарні, здійснила проект “Добрий самарянин”, відправляла дітей у західні області на різдвяні канікули. Л. Гук організовувала допомогу дітям Чорнобиля, проводила екологічну роботу, добивалася будівництва храму УАПЦ в Скадовську.

Збережімо світлу пам'ять про берегиню нашого духовного і навколишнього середовища Лідію Гук.